Ein Bruchstück aus J'hûdah Hajjûg's arabischem Werke über die hebräischen Zeitwörter mit schwachen Stammlauten,

zum ersten Male im Urtexte herausgegeben, übersetzt und erläutert von

Dr. Moritz Peritz in Liegnitz.

Rabbi J'hûdah ben David Hajjûg (Abû Zacarijjâ Jahjâ ben Dâud) aus Fez (gegen Ende des X. und Anfang des XI. Jahrhunderts), von Abhraham ibn Esrâ mit Recht der «erste Grammatiker», das «Haupt der Grammatiker» genannt, hat das große Verdienst, eine nach bestimmten. feststehenden Regeln entwickelte Formenlehre der hebräischen Sprache begründet zu haben. Ein eifriges Studium der in seiner Zeit schon zur höchsten Vollkommenheit gelangten arabischen Sprachwissenschaft, verbunden mit einer genauen Kenntnis der Heiligen Schrift, ließ ihn die Wahrnehmung machen, dass nicht nur sehr viele Wurzeln der hebräischen Sprache arabischen gleich oder ähnlich waren — was ja allbekannt —: sondern dass auch viele Wortbildungen und gerade solche, deren überlieferte und allgemein angenommene Erklärungen seinem grammatisch geschulten, klar denkenden Geiste nicht genügten und oft seinen Widerspruch herausforderten, Formen waren, welche nach feststehenden Regeln gebildeten arabischen Wörtern entsprachen. War das einmal erkannt, was lag da näher, als die für das Arabische geltenden allgemeinen grammati-

12

schen Grundsätze auch auf die heilige Sprache anzuwenden? 1) J'hûdah Ḥajjûg machte den Versuch und kam zu einem überraschend günstigen Ergebnis; er erkannte, dass das Hebräische genau so wie das Arabische sogenannte schwache Buchstaben habe, dass diese und auch andere Buchstaben unter gewissen Bedingungen nach bestimmten Regeln sich verwandeln, einander vertreten, in andere übergehn und von ihnen verschlungen werden können: dass es einen Unterschied in der Behandlung der Buchstaben macht, je nachdem sie einen Vocal haben oder vocallos sind 2). So kam er auch dazu die Regel aufzu-

¹⁾ Wie Hajjûg zu seinen von den früheren Sprachforschern abweichenden Ergebnissen gekommen, sagt er selbst, soviel uns bekannt, nirgends; aber aus den Bemerkungen seines Nachfolgers Abulwalîd geht hervor, dass dies der Weg gewesen, welchen Hajjûg eingeschlagen. In der Einleitung zu seiner Grammatik sagt nämlich Abulwalîd (vergl. Munk: Notice sur Abou'l-walîd Merwan ibn Djanah ان هو اكثر اللغات بعد السرياني شبهًا (Paris 1851, S. 142 Z. 6 v. u.) بلساننا وأما اعتلاله وتصريفه ومجازاته واستعمالاته فهوفى جميع فلك اقرب الى لساننا من غيرة من الالسن يعلمر فلك من العبرانيين Denn es (das» الراسخون في علم لسان العرب النافذون فيه Arabische) ist die Sprache, welche nächst dem Syrischen mit der unsrigen (hebräischen) am meisten Aehnlichkeit hat. Hinsichtlich der schwachlautigen Wörter derselben aber und ihrer Conjugation, sowie der nur (ausnahmsweise) zugelassenen und regelmäßig üblichen Formen, in alledem ist das Arabische unserer Sprache näher verwandt als alle übrigen. Das wissen von dem Hebraisten alle, die auch in der arabischen Sprachwissenschaft bewandert, in sie eingedrungen sind.»

²⁾ Vergl. das Citat aus Mosheh ibn 'Esrâ's Schrift كتاب المحاضرة والمذاكرة عموم angeführt bei Munk a. a. O. S. 65 Z. 13 ff., welches lautet: حتى كشف الله اليهم من سرّ اللغة العبرانية ونحوها واللين والانقلاب والحركة والسكون والبدل والانغام وغير نالك من الوجوة النحوية مما قام عليه برهان الحق وعضدة سلطان الصدق على يدى الى زكريا جيى بن داود الفاسى المنبوز جيوج وشيعته رحمهم يدى

stellen, daß jedes Zeitwort im Hebräischen mindestens drei Wurzelbuchstaben haben müsse 1), und nun fand alles, was bisher willkürlich und regellos erschienen war, eine befriedigende, einleuchtende Erklärung. Das Vorgehn J'hûdah Ḥajjûgs war aber nicht so einfach und leicht ausführbar. wie es wohl nach dem, was wir eben gesagt, den Anschein haben könnte; es war nämlich nicht wenig Scharfsinn erforderlich, um alle jene grammatischen Regeln des Arabischen der Eigenart der heiligen Sprache anzupassen. welche, bei aller Aehnlichkeit mit ersterem, doch die jeder Sprache eigentümlichen Sonderheiten in nicht unbeträchtlichem Masse aufzuweisen hat 2), und daher einer nur mechanischen Anwendung jener sprachlichen Gesetze nicht geringe Schwierigkeiten bereiten musste. In dem letzteren Umstande findet auch die sonst recht befremdlich erscheinende Thatsache ihre Erklärung, dass kein Einziger unter den vor Hajjûg lebenden, arabisch schreibenden jüdischen Bibel-Erklärern und Grammatikern, die doch alle die nahe Ver-

الله ما قباته العقول بسرعة وفهمت منه ما جهلت قبل «Da offenbarte ihnen Gott das Geheimnis der hebräischen Sprache und ihrer Grammatik, so (die Lehre von) den schwachen Buchstaben, von der Verwandlung, der Vocalisierung, der Vocallosigkeit, der Vertauschung und dem In-einander-aufgehen (der Buchstaben) und andere grammatische Gegenstände, für die der Beweis der Richtigkeit erbracht wurde und die Macht der Wahrheit eintrat durch Vermittelung des Abû Zacarijâ Jahjâ ben Dâud aus Fez, mit dem Beinamen Ḥajjûg, und seines Anhanges, möge Gott sich ihrer annehmen! so daß der Verstand alles leicht erfaßte und einsah, was ihm vorher unklar gewesen.»

¹⁾ Der betreffende Satz, angeführt bei J. und H. Derenbourg: Opuscules et traités d'Aboul-walîd Merwân ibn Djanah de Cordoue, Paris 1880 S. 307, Z. 9, lautet im Original: انع لا يكون فعل من

الافعال على اقبل من ثلاثة احرف. — Vergl. auch die hebräischen Uebersetzungen von Ḥajjûg's Werken ed. Nutt S. 12, Z. 22 und ed. Dukes S. 14, Z. 13.

²) Siehe darüber J. und H. Derenbourg a. a. O. S. LXXVIII ff. 12*

wandtschaft der beiden Sprachen erkennen mussten, und die doch auch größtenteils die berühmtesten Werke über arabische Grammatik studiert hatten¹), trotz aller angestellten Versuche, einen nur einigermaßen erkennbaren Erfolg aufzuweisen hatte. Wir haben mit Recht eine sehr hohe Meinung von den sprachwissenschaftlichen Werken eines Sa'adiah, eines J'hûdah ibn Qoreisch, eines Jepheth ben 'Ali u. a., und wir schlagen nicht gering an die Verdienste, welche diese Männer sich um die Entwickelung der hebräischen Grammatik erworben haben: aber das müssen wir doch zugestehn, dass sie das Richtige oft nur mit einem gewissen feinen Tactgefühle geahnt und herausgefunden, ohne dass sie so eigentlich sich darüber Rechenschaft zu geben, es folgerichtig zu begründen vermochten; es blieb eben immer noch der eine oder andere Punkt unaufgeklärt, und zur Aufstellung feststehender allgemein giltiger grammatischer Regeln kam es daher fast nie. Erst J'hûdah Ḥajjûg war das gelungen. Er erbrachte für alles die Beweise und liess nichts dunkel, so dass der Geist es leicht erfaste und so einsah, was früher ihm unverständlich gewesen²). Das

י) Das geht aus einer Bemerkung des Jepheth ben 'Alî hervor, die derselbe in seinem Commentar zu Klagelieder I, 8 macht, und die von Munk (a. a. O. Seite 39, Anm. 1) angeführt wird; sie lautet: בעל בים לא אַלוֹלות ביב בים לאון הקדש בים לאון הקדש פונגם בים מצות י"י פלא בים בים מצות י"י פלא בים בים מצות י"י פלא פידים בים מצות י"י און הקדש פועבים בים מצות י"י עוברים פידים בים מצות י"י און הקדש פועבים בים מצות י"י עוברים בים מצות י"י שוח עוברים און הקדש פועבים בים מצות י"י עוברים בים מצות י"י שוח און הקדש פועבים בים מצות י"י עוברים בים מצות י"י עוברים בים מצות י"י עוברים פידים בים מצות י"י עוברים בים מצות י"י מצות י"י עוברים בים מצות י"י מצות

²⁾ Vergleiche die Stelle aus der Einleitung zum talmudischen Wörterbuche (المرشد الكافي) von Tanḥûm aus Jerusalem bei Munk a. a. O. Seite 68 Anm. 1. وهكذا كانت اللغويون المتقدّمون

große Verdienst des Hajjûg bestand darin, daß er die Sprachregeln des Arabischen auf das Hebräische in einer der Eigenart dieser Sprache angemessenen Weise anzuwenden verstand. Das war wie eine göttliche Erleuchtung über ihn gekommen, die Erkenntnis nämlich, dass es von schwachen Buchstaben im Hebräischen nicht nur die drei אוי. welche auch im Arabischen als solche vorkommen, sondern noch einen vierten giebt, nämlich त: dass die Wandlungen, welchen diese schwachen Buchstaben unterworfen sind, meist nicht dieselben sind wie im Arabischen u. a. m., daß er aber gerade diese Abweichungen zu erklären verstand durch Regeln, welche, der arabischen Grammatik entnommen, hier nur dem hebr. Sprachgeiste angepasst So wurde Hajjûg' bahnbrechend. Die Behandlung der hebräischen Formenlehre wurde nun eine ganz andere. und es ist nicht zuviel gesagt, wenn behauptet wird, dass Abû Zacarijjâ der Vater und Begründer der eigentlichen hebr. Grammatik sei.

Die Ergebnisse seiner Forschungen hat J'hûdah Ḥajjûgʻ in einer Reihe von arabisch geschriebenen Werken und Abhandlungen niedergelegt, welche Abhraham ibn Esrâ bei der Aufzählung der hervorragendsten jüdischen Gramma-

يعتقدون جميعهم الافعال الثنائية والافعال الفردية الى ان ظهر ابو زكريا حيوج رضى الله عنه واقام الدلايل والبراهين على ان لا يوجد فعل على اقل من ثلثة حروف وبين سر الاحرف اللينة والاحرف المندغمة والاحرف المنقلبة فثبت الحق واتضح وبطل كل ما سواه «So nahmen alle früheren Lexicographen Zeitwörter mit zwei oder mit einem Stammbuchstaben an, bis Abû Zacarijjâ Ḥajjûg, Gottes Gnade mit ihm! erschien und Aufklärungen und untrügliche Beweise dafür erbrachte, das ein Verb mit weniger als drei Stammbuchstaben nicht vorkomme, indem er das Geheimnis der schwachen Buchstaben, der in andere aufgegangenen und in andere verwandelten Buchstaben aufdeckte. Damit stand das Richtige fest und wurde bekannt und alles andere verlor seinen Wert.»

tiker und einzelner ihrer Werke namentlich anführt ¹), nämlich 1) das Buch der schwachen Buchstaben, 2) das Buch über die Zeitwörter, deren zweiter und dritter Stammbuchstabe gleich sind, 3) das Buch über Vocale und Accente ²) und 4) ein Buch, genannt ספר הרקחה, Buch der Wohlgerüche und Gewürze. Was zunächst das vierte Buch anbetrifft, so wissen wir von ihm nichts weiter als den Titel ³). Von den übrigen ist das dritte im Original bekannt ⁴), während die beiden anderen, wenn wir von einzelnen wenigen Stücken ⁵) und den Anführungen in den Werken des Jônah ibn Ganâh absehen, nur in den hebräischen Uebersetzungen des Mosheh hakkohen ibn Giqatiliâ ⁶) (gegen Ende des XI. Jahrhunderts) und des

י) Siehe ספר מאוני לשין הקדש ed. Heidenheim. Offenbach 5551 S. 2a.

³⁾ Die Annahme Derenbourg's (Opusc. S. XI Anm.), daß die Anführung in Abhraham ibn 'Esrâ's Commentar zu Ps. 102, 26 u. 27 aus dieser Schrift und diese selbst religions-philosophischen Inhalts gewesen sei, ist bereits von Jastrow (Abu Zakarijjâ Jahja ben Dawid Hajjûg' und seine zwei grammatischen Schriften über die Verben mit schwachen Buchstaben und die Verben mit Doppelbuchstaben, in dieser Zeitschrift, Jahrg. 1885, S. 197) widerlegt worden.

⁴⁾ In Two treatises on verbs u. s. w. (siehe unten Anm. 6) ed. Nutt, London u. Berlin 1870 p. I—XV (in der Mitte des Bandes).

⁵) Der erste Teil der Einleitung in Bacher, Prof. Dr. W.: Die grammatische Terminologie des Jehûdâ ben Dâwîd (Abu Zacarjâ Jaḥjâ ibn Dâud) Ḥajjûg, Wien 1882, Seite 46—50 (1146—1150), und die Fortsetzung davon in Jastrow a. a. O. S. 19—22.

⁶⁾ Two treatises on verbs containing feeble and double letters by R. Jehuda Ḥayugʻ of Fez translated into hebrew from the original arabic by R. Moses Gikatilia of Cordova; to which is added the treatise on ponctuation by the same author translated by Aben Ezra edited from Bodlejan Mss. with an english translation by John W. Nutt M. A. — London and Berlin 1870. — Auch mit dem hebräischen Titel: שלשה ספרי דקדוק הלא המה א, ספר אוחיום הנח והמשך כ, ספר פעלי

Abhraham ibn 'Esrâ 1) (um die Mitte des XII. Jahrhunderts) den Forschern zugänglich sind. Es braucht nicht erst darauf hingewiesen zu werden, dass eine Herausgabe des arabischen Originals des ס' הכפל und הכפל, welche unter Hajjûg's Werken die bedeutendsten sind, wünschenswert sei; ersetzt doch auch die beste Uebersetzung das Original nicht vollständig. Die beiden Uebersetzungen der Werke Hajjûg's aber können, wenigstens in der Gestalt, in welcher sie uns gedruckt vorliegen, nicht einmal darauf Anspruch machen, als gute bezeichnet zu werden. Ibn 'Esrâ's sicherlich gute und verständige Uebersetzung ist nach einer lückenhaften, von Fehlern aller Art wimmelnden Handschrift herausgegeben und strotzt außerdem von Druckfehlern. Die zweite, ältere Uebersetzung aus der Feder des R. Mosheh hakkohen ibn Gigatilia rühmt man als die bessere von beiden, und man schätzt sie besonders, weil sie nicht knechtisch sich an den Urtext hält, und überdies eigene interessante Bemerkungen des Uebersetzers aufweise. In dem Vorwort zu seiner Uebersetzung sagt ibn Gigatilià: «Weil wir nicht alle Begriffe der arabischen Sprache in der heiligen Sprache wiederfinden, sei es, weil diese nicht in ihrer Vollständigkeit auf uns gekommen ist, oder weil ihre Sprache der unsrigen nicht in allen Worten

הכפל ג, ספר הנקוד אשר חכרם כלשון ערכי ראש המדקדקים ר' יהודה הנקרא חייוג ז"ל ותרגמם ללשון אנגליקא הקדש ר' משה הכהן המכונה כן גקטילה נ"ע ויצאו לאור כפעם הראשונה עם העתקחם ללשון אנגליקא נוט .על ידי יוחנן כיליאם נוט

¹⁾ ישלי כי מי שעלי היוה חיוג דלא המה א, ספר אוחיות הנח ב, ס' פעלי (י יהודה חיוג דלא המה א) ספרי דקדוק מי הנקוד אשר העתיקם החכם ר' אכרהם בן עורא י"ל מערכי לעברי והוצאתים לאור עם הכפל ג, ס' הנקוד אשר העתיקם החכם ר' אכרהם בן עורא י"ל מערכי לעברי והוצאתים לאור עם Grammatische Werke des R. Jehuda Chajjug aus Fez, enthaltend 1) von den ruhenden Buchstaben (אוחיות הנוח), 2) von den Zeitwörtern mit doppelten Buchstaben (פעלי הכפל), 3) von der Punktation (פעלי הכפל). Aus der Münchner Handschrift zum ersten Male herausgegeben und mit Noten versehen von Leopold Dukes. Stuttgart 1844. (Auch unter dem Titel: Beiträge zur Geschichte der ältesten Auslegung und Spracherklärung des Alten Testaments von Heinrich Ewald und Leopold Dukes. Drittes Bändchen.)

gleicht und in allen Ausdrücken ihr ähnlich ist, so geht es nicht an, dass immer ein Ausdruck auch wieder einem Ausdrucke entspreche; vielmehr bedarf es der Umschreibung und mancher Wendung, wobei man ein arabisches Wort, welches im Buche des Versassers steht, im Hebräischen in mehrere Worte umschreiben muß, damit der Inhalt klar werde und sich im Geiste des Lesers so darstelle, wie er im Urtexte ist 1).»

Aus diesen Worten, welche doch eigentlich nichts weiter besagen, als was jeder Uebersetzer weiß, daß man bei einer Uebersetzung im Interesse des bessern Verständnisses oft nicht so knapp und bündig im Ausdrucke sein kann, wie das entsprechende Original, hat man eine Andeutung von seiten des R. Mosheh Gigatilia herausgelesen in dem Sinne, als wolle derselbe damit die oft recht langen an die Uebersetzung angefügten Erklärungen entschuldigen; in dem Zugeständnis des Uebersetzers «es geht nicht an, dass (in der Uebersetzung) ein Ausdruck auch wieder einem Ausdrucke (des Originals) entspreche» hat man eine Erklärung für die oft weitläufigen Zusätze zu finden geglaubt, und man hat demgemäß Uebersetzung und Zusätze in gleicher Weise als von M. Gigatilia herrührend betrachtet. So hat John William Nutt in Oxford im Jahre 1870 diese Uebersetzung herausgegeben, die Zusätze in Klammern²). Auch Josef und Hartwig Derenbourg scheinen dieselbe Ansicht zu vertreten, wenn sie in Bezug auf unsere Uebersetzung sagen, dass es R. Mosheh G. begegnet sei, seine eigenen Beobachtungen mit dem übersetzten Text zu ver-

¹⁾ Hebräisch: לפי שלא מצאנו כל כנויי לשון ערכית בלשון הקדש אם מפני שהיא אין בכל הדכרים לא נכון עמנו כולה ואם מפני שלא שותה לשונם ללשוננו ככל המלים ולא דמתה אליה ככל הדכרים לא נכון שתהיה במלה כנגד מלה כי אם כסכה ועלילה שיסכבו למלה ערכית שהיתה כספר המחבר הרכה מלים עדשון עכרית עד שיתכאר הענין ויכון כלכ הקורא כמו שהוא בלשון ראשון עכרית עד שיתכאר הענין ויכון כלכ הקורא כמו שהוא בלשון ראשון עכרית עד Bändchen S. 182
Z. 3 ff. und Ewald u. Dukes: Beiträge etc. II. Bändchen S. 182
Anm. Z. 4 ff.

²) Siehe Nutt Einleitung S. VIII, Z. 12 (that of Gikatilia, rendered more interesting by the additions) und daselbst Anm. 2.

schmelzen 1), und ihnen ist auch M. Jastrow 2) gefolgt. — Schreiber dieser Zeilen ist indess zu einer andern Ansicht gekommen. In der Meinung, dass es nicht ohne Nutzen sein dürfte, da die versprochene Herausgabe des ganzen Werkes sich zu verzögern scheint, wenigstens wieder einen kleinen Teil von Hajjûg's Werke über die Zeitwörter mit schwachen Buchstaben zu veröffentlichen, hatte derselbe einer Bearbeitung zu unterziehen, um es, mit einer deutschen Uebersetzung und erläuternden Anmerkungen versehen. gelegentlich dem Urteil der Fachgelehrten zu unterbreiten. Anlässlich dieser Bearbeitung mussten nicht nur die Vorgänger Hajjûgs und die beiden Uebersetzer seiner Werke berücksichtigt, sondern auch seine Nachfolger, insbesondere Ibn Ganâh, Sh'lomoh ibn Parhôn und Rabbi David Qimhî, zu Rate gezogen werden. Dabei fiel es sogleich auf, dass die entsprechenden Stellen in David Qimhî's Michlol, entweder im Heleg haddigdûg oder im Sefer ha-schoraschîm, fast wörtlich so lauteten, wie sie sich in den Zusätzen der Uebersetzung des R. Mosheh Gig. fanden. nicht gut anzunehmen ist, dass RDO die Werke Hajjûg's gerade in unserer Uebersetzung, ohne Kenntnis des Originals, benutzt habe, — denn nur so wäre es doch erklärlich, daß er, ohne auf die Verschiedenheit von hebräischer Uebersetzung und arabischem Urtexte aufmerksam zu machen, und ohne R. Mosheh hakkohen zu erwähnen, die Uebersetzung des Letzteren einfach abschrieb -: so bleibt nur die andere Möglichkeit übrig, dass nämlich jene Zusätze ursprünglich gar nicht in der Uebersetzung standen, also auch nicht R. Mosheh Gig. angehören. Wir sind der Meinung,

¹⁾ Vergl. Opuscules S. CXX, Z. 9 ff.

²⁾ Siehe Jastrow a. a. O. S. 205 ff.

³) Vergl. Steinschneider, Dr. M.: Verzeichnis der hebräischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin, S. 74 Nr. 106 (Ms. Or. Oct. 242).

dass jene Zusätze nichts Anderes sind als Randbemerkungen, welche ein nach R. David Oimhî lebender Besitzer einer Handschrift von Ibn Giqaţiliâ's Uebersetzung sich, und zwar meistenteils aus Oimhî's Werken, angemerkt hat; diese nun sind von einem späteren Abschreiber, der sie für Verbesserungen des Textes hielt, mit in diesen hineingezogen worden, und so entstand der Text, welcher in Nutt's Ausgabe vorliegt. Was aber außerdem für diese unsere Auffassung noch besonders den Ausschlag giebt, das ist der Umstand, dass die Zusätze oft nicht einmal an der richtigen Stelle stehen, was doch klar darauf hinweist, dass sie nur Randglossen gewesen, die, wenn der Raum fehlt, oft etwas tiefer zu stehn kommen. Denkt man sich diese Zusätze fort, so erhält man eine Uebersetzung, welche den Ruhm, den sie geniesst, auch wirklich verdient, die, ohne sklavisch wörtlich zu sein, doch das Original deutlich erkennen lässt. Wir kommen in den Anmerkungen auf alle Stellen zurück und versuchen dort den Nachweis zu führen für alles, was wir hier behauptet und angedeutet haben. Das kann uns auch entschuldigen, wenn wir nun unsere Absicht zur Ausführung bringen und mit dem «Bruchstück» von Hajjûg's Abhandlung über die Verba 7" vor die Oeffentlichkeit treten.

Ueber die von uns benutzte Handschrift der kgl. Bibliothek zu Berlin (Ms. Or. Oct. 242) verweisen wir auf die sehr eingehende Beschreibung derselben, welche Prof. Roediger in den Monatsberichten der kgl. Academie der Wissenschaften zu Berlin (November 1868) gegeben hat. Nur das Eine bemerken wir dazu, daß die Vocalisierung der hebräischen Wörter eine ganz nachlässige und willkürliche ist und von einem unkundigen Copisten herzurühren scheint, der auch Pathah und Segol in der Aussprache wenig oder garnicht unterschied.

Wir merken am Fusse des arabischen Textes jede, auch die kleinste Aenderung an, die wir mit dem hand-

schriftlichen vorzunehmen für nötig hielten, damit der Leser in der Lage sei, uns genau zu controllieren.

In der deutschen Uebersetzung bemühen wir uns, soweit es nicht auf Kosten des bessern Verständnisses sich verbietet, wörtlich dem Originale zu folgen, während wir in den hinzugefügten Anmerkungen neben textkritischen Bemerkungen das Verhältnis des Verfassers zu seinen berühmtesten Vorgängern, sowie zu seinen Nachfolgern, besonders Jônah ibn Ganâh und David Qimhî in Betracht ziehen, und außerdem natürlich den beiden Uebersetzungen auf Schritt und Tritt folgen.

So übergeben wir denn die folgende kleine Arbeit der freundlichen Beurteilung derer, die für die hebräische Sprachwissenschaft Liebe und Neigung haben, und die auch das Wenige, das geboten wird, willkommen heißen.

[פוח جمع אָרָם חֵי וְהַחֵי יִתֵּן אֶל לְבּוֹ צֹּבּׁמֵבּׁ יוֹנִים على الوجه المعروف]

צֹ [النوع] (1 וللين اللام تقول חָיִים (2 כִּי חְיוֹת הַנְּה (3 צֹבׁ שׁנֹם יוֹנִם פוֹבֹּבּׁ בּוֹנִם הַנְּה הָחֲיָה יְיָ אוֹתִי יוֹנִם פוֹבֹּבּׁ בּוֹנְתָים וְבֹּחְיֵה אוֹתְם אַחְיָה מַחְיָה מַחְיָה מַחְיָה לְבִּיִּתְם לְבִּיִּתְם וְבַּחְיוֹת בִּיִם מִּבְּיִה מִּחְיָה מִּחְיָה לְבִּיִּתִּם לְבִּיִּתְם וְלַהַחֲיוֹת לֵב נְרְבָּאִים (6 وَتَقيل اخر וְנַפְּשׁוֹ לִבְּיִּשׁוֹ לִבְּיִּשׁוֹ וֹבֹּבְּיִׁ וֹבֹּיִנִּתְּם וֹלְבִּיְשׁוֹ וֹבֹבְּיִנֹת וֹבִּיִּשׁוֹ

י) Die eingeklammerten Worte stehen nicht in unserer Handschrift, welche erst mit den Worten סי אלין אלאס beginnt; dieselben sind von uns aus Abulwalîd's Risâlat at-taqrîb wat-tashîl (Opusc. S. 330, Z. 3 ff.), wo unsere Stelle citiert ist, hinzugefügt.

²) Ms חַיִּים.

³) Ms הַנָּה.

⁴⁾ Ms הַּחֲמֵיהֶם.

⁵) Ms אָתוֶה מְתַיֶּה.

⁶⁾ Ms גְּדְכָאִים.

לא חָיָה הַחִיּיתֶם (1 כָּל נָקבָה אֲשֶׁר חִיּוּ מִנְּשֵׁי וָבֵשׁ נִּלְעָר (2 מְכַשֵּׁפָּה לֹא חְיַה הַחִיּיתֶם (1 בָּל נָקבָה אֲשֶׁר חִיּוּ מִנְּשִׁי וָבֵשׁ נִּלְעָב: מְכַשִּׁפָּה לֹא חְחַיֶּה מֵמִית וּמְחַיֶּה לְחִיוֹת וָבַע וּלְחַיוֹתָם בְּרָעָב: חֹכֹה חָכִיחִי אֶחֲבֶה (3 אַשְׁרֵי בָּלְחוֹבֵי לוֹ כּוֹנִישֵׁ חַכְּה אָח אִיוֹב וְחַבִּיתִי לַיְיָ וְלָבֵן יְחַבֶּה וְיָ לַחַנִּנְכֶם אַשְׁרֵי הַמְחַבֶּה וְיַנִּיעַ הַמְחַכִּים חַיִּבְּוֹת (1 וְאַיִנִּנוֹ:

חלה כִּי חָלָה וַיָּחָלָק (⁵ כִּי חָלִיתִּי הַיּוֹם שְׁלְשָׁה וְחָלִיתִּי וְהָיִיתִּי כִּאַחַר

ַּיְחָלֶה (⁶ וַיָּחָלֶא (⁷ אָסָא הָנָה אָבִיךּ חֹלֶה וְאָוֹ־חֹלֶה (⁸ מִכָּם עְלַי

כִּי־חוֹלַת אַהַבָּה אָנִי נַם כָּל־חָלִי אָבוְ חָלָינוּ (⁹ הוּא נְשָא וַיִּרְא
אָפְרִים אֶת־חָלִיוֹ נִהְיִיתִי וְנָחֲלִיתִי(¹⁰ וְלֹא נָחְלוֹּ(¹¹ עַל־שִׁבֶּר יוֹסֵף
אָפְרִים אֶת־חָלִי נִהְיִתִּי וְנָחֲלִיתִּי וְנָחֲלִיתִּ מִּעִיךּ וְאֶת מַחְלַאֶּיהְ(¹¹ עַל־שִׁבֶּר יוֹסֵף
לְבוּשִׁי שְׁק וַיִּצֶר(¹³ לְאַמְנוֹן לְהְתְחַלוֹת שְׁכֵב עַל מִשְּבְּּבְּדְ וְהִתְחָל(¹⁴ לִּתְּחָל פוֹעִי הַחְלָה בַּחְלֵה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הַחְלֵּה הְחָלֵּה מְחַלֵּה מְחָלֵה מְחַלֵּה מְחַלֵּה מְחָלֵה וֹבִּי בַּה נִם־אַמְּה חְלֵּה וְשָּבְּר וְבִּה נַם־אַתְּה חְלֵּה וְשָּבְּר וֹבְּחָלֵה הְחָלֵּה מְחַלֶּה מְחַלֶּה בְּחַלָּה וְבִּב בּוֹ בִּבְר בִּחְלֵּה חְלָּה וְנִי בָּה בַּחַלֵּה מְחַלֶּה בָּוֹ וֹלִה מְחַלֵּה מְחַלֶּה בָּוֹלָה מְחַלֶּה בְּבֹּוֹת וְיִבְּה מְחַלֶּה בְּבּוֹת וֹלְיה וְלָבְה וְבָּה וְבִּב וֹבר אַמְר וְבָּה נִי בָּה בַּחְלֵּה מְחַלֶּה בְּבוֹלְה וְבָּב וֹב וֹלְבּר מְלָה בְּבוֹלְה וְנִי בָּה בַּחְלָה מְחַלֶּה בְּב וֹעִלְה מְחַלֶּה בְּב וֹעְרָה בְּב וּב וֹעבר בּבּוֹ וֹבְב וּבְב וֹבר בְּחָלָה בְּב וֹבְי וְיִבְנִי וְיִבְּה בָּב וֹבוּת בְּי חָלֶּה בָּב וֹעם מִבר מִב וּבְי וְיִבְּה בָּב וֹעִם בְּב מִינִי וְיִי בְּבָּה בַּם מִלְים בְּנִי וְיִנְ וְבָּב וֹב וּעְבּי וִי בְּבּה וֹבִי וְיִי בְּבּה בַּבוֹל וְיִי בְּבְּי וְיִנְי בְּבְּי וְיִבְּי וְיִי בְּבָּב בְּעוֹב בְּיִלְים בְּבִּב בְּי חָבְּי בְּבּי בְּבִי בְּיִי בְּבְּי חִבְּי מִבְּי בְּיִי בְּבְּב בְּבּי בְּיִים בְּיִי בְּבְּב בְּב בּי בְּבְי וְבְיי בְּבְּבְּי וְיִי וְבְּבְי וְבְיוֹב בְּיוֹב בְּיוֹב בְּי בְּבְי בְּבְי בְּיוֹב בְּבְּי בְּי בְּבְי בְּי בְּבְּבְי בְּבְּי בְּיוֹב בְּי בְּבְיי בְּבְיים בְּי בְּבְיי בְּי בְּיוֹים בְּיוֹב בְּיוֹב בְּיוֹב בְּיוֹי בְּיוֹב בְּיוֹ בְּבְּבְּי בְּיוֹם בְּבְיים בְּבְייוֹם בְּבְּים בְּיוֹ בְּבְּיוֹם בְּבְּיוֹם בְּיוֹם בְּיוֹם בְּיוֹם בְּבְיי בְּיוֹם בְּיוֹם עְיבִים בְּיּבְּי בְּיבְּיוֹם בְּבְּבְיוּ בְּבְּים

¹⁾ Ms הַקְייָהָם ohne Daghesh.

²) Ms גלער ohne Dagh.

³) Ms אַחַכָּה.

⁴⁾ Ms לְבֵוֶת ohne Dagh.

⁵⁾ Ms <u>بنتانج</u> .

⁶⁾ Ms יחלה ohne Vocalzeichen.

⁷⁾ Ms <u>ניוְדְלֶ</u>ה.

⁸⁾ Ms חוֹלֶה beide Male plene.

⁹⁾ Ms <u>חליי</u>נו.

ינְרָנֵיִי, וְנַיְּדְלֵיתִי Ms נְרָנֵיִי, וֹיִי

¹¹⁾ Ms נַּחָלוּ.

¹²) Ms הַחַלוּאֵיהַ.

¹³) Ms נַהָּצֶר.

יַנַהַּחָתָל Ms יַנַהַחָּתָל.

¹⁵⁾ Ms הַחֲלֵה.

¹⁶) Ms הַּחֲלֵיתִי.

¹⁷) Die letzten 5 Wörter sind im Ms ohne Vocale.

¹⁸⁾ Die letzten 4 Wörter sind im Ms nicht vocalisiert.

¹⁹⁾ Ms חלית ohne Dagh.

לא חַלְּיתִי חַלוּ (1 ־נַא פָנֵי־אַל רַבִּים יַחַלוּ פַנֵי־נַדִיב וַיַחַל משה וסלג וַיַחַלֵּה , עבוש חַלֹּנָא אַת־פָנֵי יַנַ וּסלג חַלָּה:

חנה קָרָיַת חָנָה דָוִד וְחָנִיתִי כַדּוֹר (° עַלָּיִדְ אִם־חַחַנֵּה עַלַיַ מַחַנֵּה וַיַּחַן־(° שָׁם יִשִּׂרָאֵל וַחַגָּה עַל־חָעִיר חנֶה מַלְאַךְ (* דִיָּ פִּזַּר עַצִּמוֹת חנֶך הַ,

وامّا מַה־נַחַנְהְ فبعيد من هذا الاصل فاعلمه أن لم يقل מַה נְחַנֵת ﻣﺸﻞ נְלָאֵית וְנְבְנֵית (6:

חסה וִחֶסָה בוֹ אֶחֵסֶה בִסָתֵר כִּנְפֵיך סַלָּה בִּצֵל כִּנָפֵיך וַחֲסָיוּן (7 צוּר חַסֵיוּ בוֹ כִּי בִדְּ חַסַיָה נַפִּשִׁי בּאוּ חַסוּ בִצְלִי מַחְסֵה מַוֹּרֵם לַחַסוֹת הַחַת (8 כִנַפַּיו וִישִּמחו כַל (9 -חוֹמֵי בַך מושִׁיעַ חוֹסִים:

הפה הְפָה חָפִיתִי אֶחְפֶּה וְחָפוּ רֹאשָׁם וִראשׁ לוֹ חַפוּי אַבֵל וַחַפוּי (10 ראש ,ועובת חפה עצי (11 ברושים ויחפהו והב טוב ויחף (12 אָת־הַבַּיִת ,וֹעוֹבֹּאוֹל נַחְפָּה נַחְפֵּיחִי וָחָפָה (13 בַּנְפֵי יוֹנַה נַחְפָּה (14)

בַבֶּםֶף مثل المذكر سواء الآ ان الهاء في المذكر لام الفعل وفي المؤنَّث هاء التأنيث واصل נְחְפָּה בַבֶּטֶף נֶחְפְּיָה (15 وان וردت المنفعل قلت נֶחְפָּה (16 יים ול נֶחְפִּים (17:

רוצה אַשר חַצָּה משֵּה וִחַצִית אֵת הַפַּלִקוֹחַ עַר־צַוָּאר וָחֵצָה (18 לֹא־

¹) Ms תלו.

²) Ms בַּרוּר.

³⁾ Ms m ohne Dagh.

 ⁴⁾ Ms חוֹנֶה מַלְאֵךּ.

⁵⁾ Ms חוצה.

⁶⁾ Ms נלאָת נְכְנֵח.

יכנגל כנפיף וחַפיון Ms כנגל כנפיף.

⁸⁾ Ms nnn.

⁹⁾ Ms בַּל הוֹמֵי.

¹⁰) Ms אכל וַהַפּוּי.

¹¹⁾ Ms מָץ עַצֵּי כָרושִים.

¹²) Ms ਸ਼੍ਰਾ<u>ਾ</u>.

¹³⁾ Ms die letzten zwei Formen ohne Vocale.

¹⁴⁾ Ms נַחָפָּה.

נַהָפָנָה Ms נַהָפָנָה.

¹⁶⁾ Ms מָהָפָּה.

¹⁷⁾ Ms ohne Vocalzeichen.

יַחַצֶּה Ms יַ<u>חַצֶּ</u>ה.

חֹקֹה חִקּיֹה, חִקּיתִי (13 מְחַקּה חֲקְּה (14 ماضى חָקִּיתִי יְחָקָּה מְחָקָּה (15 אַנְשִׁרְשִׁי בְּנְלֵי חִּחְחַקָּה מְחָקָּה מְחָקָּה מִיְקָּה חִקָּה מִיְקָּה מְחָקָּה מִיְקָּה מְחָקָּה מְחָקָּה מְחָקָּה חָקָּה חָקָּה חָקָּה חַבְּּת הַחּוֹרָה פֹשׁלְאּי בּּנְיִים (18 קְּרָה שְׁבָּיר עַלִּים בְּעָלְים בְּרְ וֹנְשִר (18 קְּהְּ חְיַקְה הַחִּנְרה פֹשׁלִאּי חִרָּה אַפִּי (19 פֶּן־נְחָבֶרְה (20 אַף־יְנְ אָלְהִיךְ וַיִּחְר (21 אַפּוּ וֹבְּצִימוֹת מִיְרָה וֹנִשִׁר (21 אַפּוּ וֹבּשׁל פוֹבשׁר וַיִּחַר עְלֵי אַפּוּ וֹבּשׁל בּוֹבוֹת (22 אַפְּי בְּהָם פּשׁת (23 פּשׁל מִבּעל מַבּעל מַבּעל מַבְּעֹל מַבְּי בְּפָּה הָחָהָרָה הָחָהָרִה הָחָהָרִה הָחָהָרִה הָחָהָרִה הָחָהָרִה הָחָהָרִה הַחָּהַרִיתִי (25 פּוֹשֹּל וַיִּחַרְה (26 פּבּער מִיִּחַר (26 פּבּער מִיִּים בּבּער מִבּער מִיִּים בּבּער מִבּער מִיִּים בּבּער מִבּער מִיִּים בּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּיִים בּבְּים בּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּים בּבְּים בּבְּים בּבְּבָּם בּבּער מִבְּים בּבְּים בּבּבּער מִבְּים בּבּער מִבְּים בּבְּים בּבְּבָּם בּבְּבָּם בּבּבְים בּבְּים בּבְּבָּם בּבּבּים בּבְּבָּם בּבְּבָּם בּבּבּים בּבְּבָּם בּבּבּים בּבְיִם בּבְּבְים בּבְּבְים בְּבָּבְים בְּבָּבְים בְּבָּבְים בְּבָּב בְּבָּבְים בְּבָּב בּבְּבְּים בְּבָּב בּבְּבְּים בְּבָּב בּבְּבְים בְּבָּב בּבּב בּבְּבְּבְים בְּבָּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּים בּבְּבְים בּבְּבְיּב בּבְּבְּבְּבְיִים בְּבְּבְּבְים בּבְּבְים בְּבְבְּבְּים בְּבְּבְּבְיִים בְּבְּבְיִים בּבּבּב בּבְים בּבּב בּבְיב בּבּב בּבּב בּבְבְים בּבְּבְים בְּבְּבְיּבְים בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבְבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבְבְיב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבְבְיב בּבְבְיב בּבְבְיב בּבְיב בּבְיב בּבּב בּבּב בּבְבּב בּבּב בּבְבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּבּב בּב בּבּב בּבּבּב בּבְבּב בּבְבָּב בּבְבְיב בּבּב בּבְבּב בּבּב בּבּב בּב

¹⁾ Ms יַּיִהַצוּ .

²) Ms יַּחַצוּהוּ 2.

³⁾ Ms ייים ohne Dagh.

⁴⁾ Ms <u>ניהע</u>ה.

⁵⁾ Ms ohne Vocalzeichen.

⁶⁾ Ms מַצַחַצָּה.

⁷⁾ Ms ohne Dagh.

⁸⁾ Ms הָעוֹדְכָּח.

⁹) Ms נַחַצִּיחִי מַבְּבַּיַבְיּחַ.

¹⁰⁾ Ms <u>ירוצ</u>ה.

¹¹) Ms יְחָהָיַ.

¹²⁾ Ms מַחַתְצָה.

¹³) Ms תַּקָּה תָּקִיתִי.

¹⁴⁾ Ms die letzten zwei Formen nicht vocalisiert.

¹⁵⁾ Ms die letzten drei Formen ohne Vocalzeichen.

¹⁶⁾ Ms ಗ್ರಾಧ್ವು.

ייס (חוקקה Ms הַּחְתַּקָה ohne Dagh. im Qoph.

על מַפֵּר Ms על מָפָר.

¹⁹⁾ Ms fehlt Dagh.

²⁰) Ms בָּן יַּחָרָה.

²¹) Ms fehlt Dagh.

²²) Ms ייִם und ייִם, beide ohne Dagh.

²³) Ms וגירהא.

אכר Ms אכר, vergl. Rödiger a. a. O. S. 606 unten.

²⁵) Ms הַחַרָה החרית.

²⁶) Ms ohne Vocalzeichen.

²⁷) Ms ניייור.

مثل וופר (1 אַת־עַמוֹ מִאר פוּשוֹיִא פַנָּאַר, ווו נָאפ ווו אַל־תְּחָחַר \mathbf{E} בַמְרַעִים (2 من هذا المعنى ويكون اصَله תִּתְחָרֶת (3 مثل תִּתְנָרָת \mathbf{E} פואל וו בלפני מני ואיד תחתורה אתדה סוסים כי אתה מתחור בְאָרֶוֹ פַּפָּבוֹ וֹصل من וربعة וحرف הֹאֹהֹהֹ (4 فان كان منه فهو (5 نْاقُصَ كَلْرِفِ الرابع واما إلِردة بِرِبالهِرة إلاِلإدرة برارة فليس من هذا الاصل اعنى הֹרֹה (6 فاعلمه:

רשׁה חָשִׁיתִי אָהֲשָׁה (⁷ פָּן־הָּהְשָׁה מִפֶּנִי (⁸ עֵת לַחֲשׁוֹת ֹוְעֵת לְרַבֶּר פּוֹעמֶם הָתְשֵׁיתִי מֵעוֹלָם (9 אַתַשֶּׁה (10 הַלֹא (11 אַנִי מַחְשֶּׁה וְאַחֶם פּוֹעמֹבּל, בַחַשׁוֹ (בּם־אַנִי יָדַעְהִי הָחֵשׁוֹ (בּ: 2

חתה הַחָיתה הַתַּיתה אָישׁ אָשׁ בָּחֵיקוֹ כִּי נָחָלִים אַחַה חתה (13 על־ראשו לַחְתוֹת אָשׁ מִיָּקוֹד וְלָקַח מְלֹא־הַפַּחְתָּה (14 כּמשוֹם) בירי (15 في الاصل בחתה בחתויתי (16 החתף וופחף מאבל على معل נפרף אַשִּקף פּמוֹא הַחַת גִּעַרָה בִמְבִין (17 ומב חחמה (18 خفيف

وليس هاتان الكلمتان من תחת ומחחה كما طتى قوم: מוֹה שַנָה שַנִיתִי אָטְנָה (¹⁹ יִמְנָה מוֹה שוֹה (²⁰ טוות מְנָה (²¹ טְווּ מָוִי טוינה (²² טוו את־הענים ויביאו (²² מטוה:

¹⁾ Ms ohne Dagh. im Jod.

²⁾ Ms fehlt Dagh. im Mem.

³⁾ Ms nicht vocalisiert.4) Ms ohne Punkte.

⁵) Ms าหอ.

⁶⁾ Ms ohne Punkte.

^{ֹ&}lt;sup>7</sup>) Ms אָחֲשֶה.

⁸⁾ Ms כָּן פַּוָחַשֶּׁה מִכֵּנִּי .

⁹⁾ Ms הַחֲשֵיחִי מעוֹלָם.

¹⁰⁾ Ms ohne Vocalzeichen.

¹¹) Ms הַלוֹא.

¹²) Ms הַחַשּוּ.

¹³) Ms חוֹתָה.

¹⁴⁾ Ms ohne Dagh. im Mem.

¹⁵⁾ Ms חאני.

¹⁶) Ms beide Formen nicht vocalisiert.

¹⁷⁾ Ms פּמָבָק.

¹⁸) Ms מַּחָמָה.

¹⁹) Ms אַטַוָּה.

ביוה מווה Ms מיוה ²⁰).

²¹⁾ Ms מוות מווה.

²²) Ms die letzten drei Formen nicht vocalisiert.

²³) Ms ohne Dagh.

מֹחֹה הַרְחֵק כִּמְטַחַנִי קָשֶׁת בָּאלט וֹט דֹאפט שֹנֹה (1 الواو مبدلة من الهاء على سائر عادتهم في حروف اللين وهو تقيل والقياس عليه عربة מְחַנִּת מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ מִשְׁתוֹ

בּשִׁעָה הִשְּעָה הִשְּׁעֵיתִי (3 בַשִּׁעָנֶה הִשְּׁעִׁו אָת־עַמִי:

¹) Ms הרא.

²⁾ Ms alle angeführten Pi'elformen sind ohne Vocalzeichen.

³⁾ Ms הַטְעָה הַטְעָה.

⁴⁾ Ms הוגיָה.

⁵) Ms alle Formen von מגוח bis מוגוח sind ohne Vocalzeichen.

⁶⁾ Ms נונָה.

⁷) Ms נאקץ.

⁸⁾ Ms die letzten zwei Formen nicht vocalisiert.

פָּחַתּוֹתָיהָ Ms (פּ

¹⁰⁾ Ms מנגיות.

¹¹⁾ Ms ohne Vocale.

¹²⁾ Ms נוגוחי.

¹³) Ms die letzten zwei Formen ohne Vocale.

 $^{^{14}) \,\,\, {}m Ms}$ נוגת נוגת.

¹⁵) Ms sämtliche Formen des Futurum und Imperativ ohne Vocalzeichen.

¹⁶⁾ Ms יונה ohne Dagh. im Jod.

¹⁷) Ms alle Pi^cëlformen ohne Vocale.

¹⁸) Ms וַנְכְּשֵׁהוּ ohne Dagh. im Jod.

إنبياط (1 لاات ومعنى اخر في هذا الاصل مالية مالياب (2 والفعل الذي لم يسمّ فاعلم مثلم سواء ويهنير הנה (3 מוְ־הַמִּסְלָה ومي هذا المعنى دايد ממועד نفعلى وقيل أن הِנָה בִרוּחוֹ הַקּשְׁה فعل خفيف من هذا المعنى ابدلت فيه الهاء الأولى من الياء: ירה יְדָה יְדִיתִי יִידֶה (* יְדוּ אָלֶיהְ פַנָּסְאֹט וֹט באפט בְּמוּל (* יְדוֹ הָדָה من فذا المعنى بهاء مبدلة من الياء وفي فذا المعنى فعل ثقيل بدم بدره إلاته إلاته إلى المعنى فعل ثقيل بدم المعنى فعل المعنى فعل ير المرابع المرابع الم يتما الم يقل الله الم يقل الم يقل الله الماء على الوجه الصحير المعروف وفي الاصل فعل اخر تقيل في معنى اخب قلبت فيم الياء واوا ساكنة הالة הالدرار (و المراه المرابعات אורד (10 ומורה ועוב ורחם (11 ובח לאלהים חודה פוצי שול יפופ

רב, לא וַהָחָוַבָּה אֵשֶׁר תַטַא עַלֵּיהַ וַהָחָוַדּוּ אֵת־תַשְּאתָם (¹² פּאשֹב, מוני חודה הודינו לך אלהים אודד בכלי (13-נבל יודו שמד וּמְשִירֵי אָהוֹדֵנוּ עַל־כֵּן עַמִּים יְהוֹדוּךְ יְהוֹדָה לַחָפַלָּה הודוּ לַיִי כִּי טוֹב פمعنى رابع שְׁחֵי חורות וְהַחוֹרָה הַשִּׁנִית:

ינה וستعمالة بالفعل (14 الثقيل הונה הוניתי (15 ואיש לא (16 יונה ולא תונו איש את־עַמִיחו הונו בַדְ לְהוֹנחַם(17 כַּבֶּע וֹנְי יְהְיֵה מְנוֹן من هذا الاصل وهذا المعنى على أن يكون الساكن اللين

¹⁾ Ms استار 1.

²) Ms חוגיתי חוגיתי.

³⁾ Ms nith.

⁴⁾ Ms مربية ع Ms.

גמאל Ms גמאל.

ינהה נהיתו aM (°).

י) Ms לתרוח ohne Dagh.

⁸⁾ Ms r ohne Voc.

⁹) Ms beide Formen ohne Voc.

נם אַני אודף Ms נים אַני אודף.

¹¹⁾ Ms רכודיה ועוזר ירוים.

¹²⁾ Ms ohne Dagh.

נכלי Ms (¹³).

¹⁴⁾ Ms מאלפחח cf. Rödiger a. a. O.

¹⁵) Ms הונה חוגתי.

¹⁶) Ms אָרש לא.

¹⁷) Ms לחונותם.

¹⁾ Ms ohne Vocalzeichen.

²⁾ Im Ms sind alle Formen dieser Wurzel außer بربية ohne Vocalzeichen.

³⁾ Ms beide Formen ohne Vocale.

⁴⁾ Ms in יָסִיּחְ יָּמִיחְ und יְסֵיּ fehlen die Dagh. in Jôd und Nûn.

⁵) Ms אַנפָּה יָנפָּה.

יוף בְנָיְלוֹ Ms (•).

וֹנְשְׂבְּ כִּמָּנוּ Ms נִישְׁבְּ כִּמָּנוּ.

⁸⁾ Ms בְּמָחֶר אַ הַּפְּחַר.

⁹⁾ Ms ohne Vocalzeichen.

¹⁰⁾ Siehe S. 216 Anm. 4 des deutschen Textes.

¹¹⁾ Ms נַרָשְׁבְּ מִכֶּנָּוּ.

¹²⁾ Ms נְהַיפִי כִּמְאר.

¹³⁾ Ms יוַסְפֵיי.

בּכְלָל יוֹפִי Ms מַכְלָל יוֹפִי.

¹⁵) Ms ค_พ.

¹⁶⁾ Ms าฐากุต.

¹⁷) Ms ohne Dagh.

¹⁸) Ms הַפּכפּך.

¹⁹⁾ Siehe S. 217 Anm. 2 des deutschen Textes.

²⁰) Ms ohne Vocalzeichen.

ירה יָרָה בַּיָּם (¹ אֲשֶׁר יָרִיתִי יִירֶה (° אוֹ־יְרְה יִיֶּרֶה (° לִירוֹת בְּמוֹ־אשֶׁל (¹ הַיּוֹרִם וַיִּאמֶר אֲלִישְׁע (⁵ יְרָה פּוֹנִימֵּג הוֹרַנִי (⁵ לַחמֶר וַאֲנִי שִּׁלְשֶׁת הַחִצִים צִּדְּה אוֹרֶה וַיִּרִם (⁵ אָלְהִים חֵץ יְרֵה וַיִּירִוּ הַיִּירִם (⁵ הַמוֹרִים פּאשוֹם וֹלְּהִים חֵץ יְרֵה וַיִּוֹר וַיִּרוֹ הַיִּרִים (⁵ הַמוֹרִים פּאשוֹם וֹשֹׁרָ אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיְרָע וַיִּרְנִי (¹¹ וַאֲנִי אַחֲרִישׁ וְלֹא שְׁמֵעְתִּי בְּקוֹל (¹¹ וַאֲנִי אַחֲרִישׁ וְלֹא שְׁמֵעְתִּי בְקוֹל (¹¹ מוֹרָי לְהוֹרת (¹¹ בְּיוֹם הַפְּמֵא פָוֹב, הוֹשׁ בּא הַט שׁבּיוֹ וֹהְבּוֹ הַבְּמִת בּא בּוֹב. בּיוֹם הַפְּמֵא פּוֹב, הוֹי וֹהֹנוֹ (¹¹ בַּיִּרְיִים בַּיִּרְיִּים בַּיִּים בַּיִּבְּיִים בּיִּיוֹם בַּפְּמֵא פּוֹב, הוֹי וֹיִים בַּיִּבְּיִים בַּיִּים בַּיִּבְּיִם בַּיִּים בַּיִּים בַּיִּבְּיִים בַּיִּים בַּיִּבְּיִם בַּיִּים בַּיִּבְּיִם בַּיִּים בַּיִּבְּיִם בַּיִּים בַּיִּבְּים בַּיִּבְּים בַּיִּים בַּיִּבְּים בַּיִּבְּים בַּיִּבְּים בּיִבְּים בַּיִּבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בִּיִּבְים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּבְּיִם בְּיִבְּים בְּבָּים בְּיִבְּים בְּבְּיִם בְּבְּיִם בְּבְּיִם בְּבְּיִם בְּבְּיִם בְּבְּים בְּבְּים בְּבְּיִים בְּבְּבְּיִּים בְּבְּיִם בְּבְּים בְּבְּים בְּבְּיִם בְּבְּיִם בְּיִים בְּבְיִם בְּבְּבְּיִים בְּיִבְים בְּבִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִבְים בְּיִים בְּבְּבְיִים בְּיִבְים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּיִים בְּיִבְים בְּיִים בְּיִבְּעִים בְּבְּיִים בְּיִּנִים בְּבָּים בְּיִבְיִים בְּיִים בְּבָּים בְּיִים בְּבְיִים בְּיִים בְּבָּים בְּבָּים בְּיִבְים בְּיִבְים בְּבִים בְּבְּים בְּיִבְים בְּיִבְים בְּבְּיִבְּים בְּיִבְים בְּיִבְים בְּיִבְים בְּיִים בְּיִבְים בְּיִים בְּבִים בְּיִבְים בְּבְים בְּבְּים בְּיִבְים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיוֹים בְּיִבְיִים בְּיִים בְּיוּים בְּיבְיבְיים בְּיים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּיבְים בְּיוֹבְים בְּיבְיבְּיִים בְּיבְּיִים בְּיִים בְּיבְיבְים בְּיבְּים בְּיִים בְּיִבְיבְּים בְּיבְיוֹים בְּיבְּבְיים בְּיִים בְּיִיבְּים בְּיִיבְּים בְּיִיבְיבְיבְּיִים בְּיבְּבְיִים בְּיבְּיבְים בְּיִבְיִים בְּיבְיבְּים בְּב

פאש פאש פונדי וונדה ומלקוש פאט אשור אָת־הַמוֹנָה לִצְּדְקָה: בֹּאַה הַכְּאָה וֹיַנְאָה וִיַנְאָה וַיַנְן (15 הַבְּאוֹת לֵב־צַּדִּיק וְנִבְאָה לֵבְּב בֹּאַה הַבְּאוֹת לֵב־צַּדִּיק וְנִבְאָה לֵבְּב לִמוֹתַת צִּיִּים בּתִּים וְנִבְאָה פּוֹשֹׁא וֹט חֶל בָּאִים עוֹאדוֹט (71 שׁ וֹעִיִם בָּתִּים בּתִּים וֹנִבְאָה פּוֹשׁא וֹט בּעָה בּאָה וֹעֹשׁ שׁל בָּנִים וֹנִבְים בַּלִּים דְּלִים דְּנִים וְפִים פּוֹכִים פּוֹכִים בְּלִים דְּנִים וְפָּים נוֹכִים פּוֹכִים בּרָים בְּנִים וְבָּיִם וְבָּיִם וְבָּים בּוֹב בִּיִּים וְבָּים בּוֹב בּיִים בּוֹנִים וַבְּיִם וְבָּים בּוֹב בְּיִם בְּלִים בְּנִים וְבָּים בּוֹב בּיִים בּוֹב בּיִים בּיִבּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִים בּיִּים בּיִבּים בּיִּים בּיִּים בּיִבּים בּיִים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִּים בּיִבְּים בּיִבִּים בּיִים בּיִבִּים בּיִבְּים בּיִים בּיִּים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִּים בּיִּים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִים בּיִּים בּיִבִּים בּיִבּים בּיִים בּיִבִּים בּיִבּים בּיִבּים בּיִּים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִבִּים בּיִבְּים בּיִּים בּיִבְים בּיִבִּים בּיִבּים בּיִבִּים בּיִבְּים בּיִבִּים בּיִבּים בּיִּים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִּים בּיִּים בּיִבְּים בּיִּים בּיִּים בּּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִבּים בּיִּים בּיִים בּיִבִּים בּיִּים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִּים בּיִים בּיִבִּים בּיִבִּים בּיִבּים בּיבּים בּיִבּים בּיִבְּים בּיִבְּים בּיִים בּיִים בּיִבּים בּיִבּים בְּיִים בּיִּים בְּיִּים בְּיִבּים בּיִבּים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִּים בְּיִּים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִּים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בּיִּייִיים בְּיִּבּים בְּיִּים בְּיִּים בְּיִּים בְּיִּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִּים בְּיִים בְּיִּים בְּיִים בְּיִּים בְּיִּבְּיִים בְּיִיבְּיִּים בְּיִים בְּיִּים בְּיִּים בְּיִים בְּיִים בְּיִּים בְּיִּים בְּיבְּיִים בְּיִים בְּי

¹⁾ Ms ohne Daghesh im Jod.

²⁾ Ms بيرتم 2.

³⁾ Ms das Dagh. im zweiten Jod fehlt.

⁴⁾ Ms אוֹפֶל.

⁵) Ms אַלִּישָׁע.

⁶⁾ Ms הוְנָיר.

יונים Ms ניונם.

⁸⁾ Ms ניורו הַיוֹרָים.

ייס אוחו Ms מיסעאוחור.

ניורני Ms ביורני.

¹¹⁾ Ms הרוני.

¹²⁾ Ms לקול.

ולְהוֹרוֹת Ms (13).

¹⁴⁾ Ms נחור (חור Ms).

¹⁵) Ms הַּכְאָה.

¹⁶) Ms יָרָאָדה יען.

¹⁷) Ms כלמחץ.

¹⁸⁾ Ms beide Formen ohne Daghesh.

¹⁹⁾ Ms פַּלָה.

²⁰⁾ Ms die letzten zwei Worte ohne Daghesh.

²¹) Die letzten zwei Beispiele stehen nicht mehr in unserer Handschrift und sind von uns hinzugefügt worden. Vergl. S. 222 Anm. 5 des deutschen Textes.

Uebersetzung.

Was aber die Mehrzahl von קר (Klgl. 3, 39) und von (Pred. 7, 2) anbetrifft, so wird dieselbe ohne Daghesch geschrieben, und der dritte Stammbuchstabe fehlt, nach der bekannten für die Wortstämme mit schwachen dritten Wurzellauten geltenden Regel, und man sagt קיום und (2 Mos. 1, 19) ohne Daghesch, unter Wegfall des dritten Stammlautes 1); die Einzahl der letztern Form ist קיף, ebenfalls ohne Daghesch und verkürzt 2). — Die Hiph'ilform ist

¹⁾ Die hebr. Uebersetzung lautet bei Nutt (Seite 78 Zeile 5 ff.): ייש לוכר היים כרפיות היוד וקמצות החת זיהיה גם הוא חסר ככו שנאכר כי חיות הנה מעניו אחר יאמר לוכרים חיים ככו כלים. «Man kann auch חיים ohne Daghesch im Jod und mit Qamez unter dem Heth sagen, das dann auch verkürzt ist; so gut wie man 2 Mos. 1, 19 npp, allerdings in einer andern Bedeutung, sagt, ebenso kann man in der männlichen Form og sagen, entsprechend der Form Schon diese Stelle scheint verdächtig, wenn man sie mit R. David Qimhî's Michlôl (ed. Rittenberg, Lyck 1602, Seite 120a, Zeile 13 f.) vergleicht, wo zu lesen ist : זכן יש לוכר לרכים חַיִים כרפיון כמו בַּלִים הַיִּים, כפו שנאמר לנקבות, כי חַיוֹח הנה. Danach will es uns scheinen, dass die Uebersetzung Ibn Gigatilia's mit den Worten מענק אחר schliefst, und dass die folgenden Worte die Randbemerkung eines Spätern sind. Was die Worte מענק אחר betrifft, so kann diese möglicherweise der Uebersetzer hinzugefügt haben, um anzudeuten. dass unter my «Hebammen» zu verstehen seien, wie es auch Abulwalîd (in seinem Wörterbuche S. 222, Z. 9-12) erklärt, gestützt auf d. babylon. Tâlmûd (Qiddûschîn 74a und Schabbath 31a). واكثر هذه المعانى (الاخيرة) مشتقة) Letzterer fügt allerdings hinzu

das die letzten Bedeutungen von der ersten (Grund)bedeutung abgeleitet sind. — Bei Dukes beginnt die Uebersetzung unseres Fragments erst bei dem Stamme המה.

²⁾ Während Hajjûg nur bemerkt, dass חיים im Singular חַיִּה lautet, mit Unterdrückung des dritten Stammbuchstaben, lesen wir in der Uebersetzung eine Erklärung, wie man sich den Sing. von הַיִּים und חִיים denken könne; es heißt dort (Nutt S. 78 Z. 7 ff.): ויש לאמר שהאחר הלמר כמו הרכים ויש לאמר כי הוא חיה שלם ויחסר בלשון רכים במכרה בלה ובלים מהם יחסר הלמר כמו בלה המח חיה כמו בלה דוה ולרכות חיות כמו ונעלות בלות וכל אלה חסרי והלמר Man kann sagen, daß die Einzahl הו lautet und ebenso wie die Mehrzahl den dritten Stammbuchstaben ausfallen läßt; aber man

קְהָנְית (Jos. 14, 10), הָחֲנִיתִּים (4 Mos. 22, 23), הַחֲנִיתִּים (Richt.8, 19), הַחֲנִיתִּים (Jos. 9, 20), ferner לְּהַחֲיוֹח (Jes. 57, 15) und לְּהַחִּיוֹח (ebenda). — Das Pi'el ist חִינָּה (Ps. 22, 30), חָנָיה (4 Mos. 31, 15), חִיוּ (Richt. 21, 14), חַתְּיִּתְם (2 Mos. 22, 17), חְתַּיֶּה (1 Sam. 2, 6), לְחֵיּוֹת (Ps. 33, 19).

קבָה חבה (Jes. 30, 18). — Pi'ël ist חָבָה חבה (Jjob 32, 4), וְחָבִּיתִי (Jes. 8, 17), יְחַבֶּה (ebenda 30, 18), הַמְחַבֶּה (Dan. 12, 12) und הַמְחַבָּה (Jjob 3, 21).

kann auch annehmen, das sie אָקָר, alle drei Stammbuchstaben enthaltend, lautet, und nur der Plural ist verkürzt, sowie es bei אָבָלים und יַבְּלִים und בְּּלִים und im Plural בוּלָים, (Jos. 9, 5) lautet und wie diese immer den dritten Stammbuchstaben abgeworfen hat. — Diese Stelle dürste vielleicht von dem Uebersetzer herrühren, welcher das widergiebt, was Abulwalîd im Risâlat attaqrîb wat-tashîl (vergl. Derenbourg Opuscules S. 330 f.) zur Erklärung und zur Rechtsertigung der an unserer Stelle ausgesprochenen Ansicht Ḥajjûg's anführt.

¹⁾ In der arab. Handschrift ist fälschlich מְּחָהָה und מְּחָה punktiert, und in der hebr. Uebersetzung fehlen diese Formen überhaupt. Jedenfalls haben beide Abweichungen ihren Grund in dem Umstande, dass die Formen מְּחָה und מְחָה in der ganzen heiligen Schrift nicht vorkommen; aber Ḥajjûg führt stets auch Formen an, die nicht in der Bibel zu finden sind.

י) Die Handschrift hat תַּחְהַה. Vergl. Rödiger (a. a. O. S. 607), der indess den Fehler, ה statt א am Ende, übersehen zu haben scheint. Siehe dagegen Michlöl (S. 125a) איז הייף אכל נקרא כנעלי ה"ה באל"ף אכל נקרא כנעלי ה"ה .— Ueber die häusig vorkommende Verwechselung von Pathah und Segôl lese man die Anmerkung Munk's (Notice sur Abou'l-walid, S. 39 Anm 2) nach. Vgl. auch Pinsker, S: Einleitung in das babylonisch-hebräische Punctationssystem u. s. w. (Wien 1863) S. XIX ff.

(Dan. 8, 27) בּחֲלָנִים (Amos 6, 6), בָּחֲלָנִים (2 Chron. 21, 15), בְּחֲלָנִים (ebenda), הַחֲלָאֶיהָ (5 Mos. 29, 21) °), הַחֲלוּחָם (Ps. 35, 13) °), וְהַחְלוֹח (2 Sam. 13, 2), וְהַחְלוֹח (ebenda 5) °), und וַיִּחְלֵּל (ebenda 6) °). Das Hiph'îl heifst הַחֲלֵיחִי (8 הַחֲלֵיחִי (Michah 6, 13), הַחֲלֵיחִי (7 הַחֲלֵיחִי (8 הַחֲלֵיחִי (8 הַחַלִּי , הַחֲלֵּי , הַחֲלֵי , הַחַלֵּי , הַחֲלֵי , הַחַלֵּי , בַּחַלֵּי , בַּחַלֵי , בַּחַלֵּי , בַּחָלִי , בַּחַלָּי , בַּחַלֵּי , בַּחַלִּי , בּבָּר , בַּחַלִּי , בַּחָלִי , בַּחָלִי , בּבְּתַלְי , בּבְּתַלְי , בּבְּתַלְי , בַּתְּלֵי , בַּתְלִי , בּבְּתַלְי , בּבְּתַלִי , בּבְּתַלְי , בַּבְּתַלְי , בּבְּלָי , בּבְּתַלְי , בַּבְּלִי , בּבְּתַלְי , בּבְּתַלְי , בּבְּתְלִי , בַּבְּלִי , בּבְּתַלְי , בַּבְּתַלְי , בַּבְּתַלְי , בּבְּתַלְי , בַּבְּתַלְי , בַּבְּלָי , בַּבְּתַלְי , בַּבְּתַלְי , בַּבְּתַלְי , בַּבְּלָי , בַּבְּלָי , בַּבְּלָי , בַּבְּתַלְי , בְּבָּל , בְּבָּל , בַּבְּתָל , בְּבָּתְלָי , בַּבְּתָּל , בְּבָל , בַּבְּתַלְי , בְּבָּתְלָי , בְּבָּל , בַּבְּלָי , בְּבָּל , בַּבְּלָּי , בַּבְּלָּי , בַּבְּבָּל , בּבְּבָּל , בְּבָּל , בְּבְּלָּי , בְּבָּבְיּבָּי , בַּבְּבָּבְּלָּי , בְּבָּבְּבָּבְּבָּבְּבָּבְּבָּבְּבָּבְּבָּבְּבָּבְּבָּבְי , בְבָּבְיּבָּבְיּבְי , בַּבְבָּבְּבָּבְבָּבְי , בַּבְבָּבְי , בַּבְּבָּבְבָּבְי , בַּבְב

- ²) Vergl. Michlôl a. a. O.
- ³) Die letzten vier Bibelstellen fehlen in der hebr. Uebersetzung.
- 4) Bei Nutt ist statt אים בשככן in dem betr. Beispiele בשככן zu verbessern. Merkwürdiger Weise steht derselbe Fehler auch in der Concordanz ed. Bär s. v. אלה, während daselbst s. v. שככ beide Male richtig citiert ist.
- ישמים להיות התחלה «eigentlich müßten (die Formen) lauten ישחלה und ישחלה «eigentlich müßten (die Formen) lauten ישחלה und אביי und ישחלה Auch diese Worte scheinen eine spätere Glosse zu sein. Denn Ibn Giqaṭiliâ übersetzt das in dem Zusatz wiedergegebene, bei Ḥajjûg im gleichen Sinne oft gebrauchte arabische Wort משפט (Vergl. Bacher: Die grammatische Terminologie des Jehûdâ ben Dâwîd Ḥajjûg, Wien 1882 S. 12), während bei Sh'lomoh ibn Parḥôn in der That die Worte משפט להיות התחלה ויחולה מותרה בישולם בעו lesen sind.
- 6) Wir lesen hier شِيرة (3. s. m. praet.), weil der Imperativ später noch angeführt ist.
- י) So ist wohl zu punctieren, da Ḥajjûg', wenn פַּחָלָה gemeint wäre, wohl die Stelle מַחָלָה (Spr. 13, 12) citiert hätte.
- 8) Der Verfasser wollte hier sicherlich nicht הַהָּלִי (Jes. 53, 10) anführen; denn dieses Wort ist eine Bildung des Stammes הולא, in der das Alef abgeworfen ist. Vergl. Michlôl S. 125a (קרא ככעלי האל"ף כהמכחב ; überdies hätte Ḥajjûg wohl sonst die ganze Stelle ווי חפץ רכאו החלי geschrieben.
- ⁹) Die letzten drei Formen fehlen in der hebräischen Uebersetzung bei Nutt.

.

aber ist Hoph alform 1), und wäre nicht das Heth (erster Stammlaut), so stände sein O-laut, der bekannten Regel nach 2), unter dem Hê 3). (Ebenso sind Hoph al) הַבְּלָה , יְחֲלֶה und הְּתְלֵּה , יְחֲלֶה Die Pi el- und Pu alformen 5) sind הַלְּה (5 Mos. 29, 21) und הַלֶּה (Jes. 14, 10), ferner הַלֶּה und יַחֲלֶה und von derselben Wurzel, aber in anderer Bedeutung ist הוא הוא בור (1 Kön. 13, 6) 7),

¹⁾ Wörtlich: «Ist eine Verbalform, bei welcher die thätige Person nicht genannt ist.» Gemeint ist mit diesem Ausdrucke Hoph al oder Pu al. Vergl. Bacher a. a. O. S. 31.

²) Dass nämlich jede Passivsorm (Hoph'al Pu'al und Hothpo'ël) als ersten Vocal einen U-Laut haben muss. Aufgestellt ist diese Regel von Ḥajjūg' in seiner Einleitung zu den Verben "ם; sie lautet (Nutt S. 22, Z. 23 f.): כל פועל שלא הווכר פועלו ראשות אותיותיו מועע נשרק או בקמין . «Jede Verbalsorm, bei der die thätige Person nicht erwähnt ist, ist in ihrem ersten Buchstaben vocalisiert mit Shurek oder Qamez hatuf oder Ḥolem.» Vergl. auch Dukes S. 41, Z. 16 f.

³⁾ Mit seiner Bemerkung will Ḥajjûg sagen, dass Ḥeth als Kehlbuchstabe den Qamez-ḥaṭuf-Vocal erhält, der eigentlich unter dem Hê des Hoph'al stehen müste. Vergl. Michlôl S. 116b (מוסר הקמין) ביסכר הקמין. — Die hebräische Uebersetzung erklärt die Stelle mit den Worten: שו היחה ההא כקמין חטף והאוח שאהריה כשכא 'das Hê hätte Qamez hatuf und der darauf folgende Buchstabe Sch'wâ haben müssen. Siehe auch Ma'aseh Efod (ed. Friedländer u. Kohn, Wien 1865) S. 121 f., wo von unserem Worte gesagt ist, dass es eigentlich היחלים oder היחלים hätte lauten müssen (דירות שמחה הוא כמו הראת לדעת שורק). — Die bei Nutt dann folgenden Worte עם הואת לדעת שמוחה הואת לדעת sind in der Uebersetzung fortgelassen.

⁴⁾ Die letzten vier Formen fehlen in der Uebersetzung.

⁵⁾ Wörtlich: «eine andere schwere Form». Gemeint ist Pi'ël und Pu'al, während unter dem früheren الثقيل Hiph'îl und Hoph'al zu verstehn war. Ḥajjûg kennt auch noch ein ثقيل ثالث «eine dritte schwere Form»; so bezeichnet er nämlich die Form مايد Vgl. Bacher a. a. O. S. 30.

⁶⁾ Die hebr. Uebersetzung hat statt dieser Form החלה.

⁷⁾ Die hebr. Uebersetzung citiert hier أَكِمَّ (2 Chron. 33, 12). Vielleicht ist dieses Citat das richtige, denn unseres ist weiter unten

יְחַלוּ (1 Sam. 13, 12), חַלוּ (Mal. 1, 9), יְחַלוּ (Spr. 19, 6) und יְחַלּה (2 Mos. 32, 11), welches eigentlich וַיְחַלֶּה lauten müßte, wie auch חַל (1 Kön. 13, 6) eigentlich für steht.

קָּהָה חנה (Jes. 29, 1), וְחָנִיתִּי (ebenda 3), חָנָה חנה (beides Ps. 27, 3), וְחַנָּה (2 Mos. 19, 2), וַחַנָּה (2 Sam. 12, 28), חֹנֶה (Ps. 34, 8) und חַנָּה (ebenda 53, 6) ²). Was aber מַבְּיִה (Jer. 22, 23) anbetrifft, so gehört es nicht zu dieser Wurzel; und merke das wohl, denn es heißt nicht נְחָנֵה, entsprechend נְלָאֵית (Jes. 47, 13) und וְנְבְנֵית (Jer. 31, 3) ³).

קָּחָקה חסה (Ps. 64, 11), אָחֱסֶה (ebenda 61, 5), וְחָסְה (ebenda 36, 8), חָסְיוּ ((Ps. 57, 2), חַסְיוּ ((Ps. 57, 2)), חַסְיוּ ((Ps. 57, 2)), חַסְיוּ

noch einmal angeführt. Wir sind trotzdem der arab. Handschrift gefolgt, weil es so aussieht, als ob am Ende an passender Stelle nur noch beiläufig bemerkt sei, dass auch das erste Citat eine apocopierte Form ist.

י) Letzteres Beispiel fehlt bei Dukes (S. 111), wo das hebräische Citat nur מחנה (ואס (אס (אס lautet, aber sicherlich wollte Ḥajjûg auch מְחַנֶּה anführen.

²⁾ So erklären alle Exegeten; nur Dûnash b. Labhrat (Sefer t'shûbhôth D. b. L. ed. Filipowski S. 63) nimmt die Wurzel אחת an. Vergl. die Anmerkung bei Dukes zur Stelle.

liej,

(Richt. 9, 15), מַחְמֶה (Jes. 25, 4), חוֹמָה (Rûth 2, 12), רוֹמָי (Ps. 5, 12) und חוֹמִים (ebenda 17, 7).

עות (Est. 6, 12). — Das Pi'ël ist: חָפָּה (2 Chron. 3, 5) יוְחָפָּה (ebenda und Vers 8) יַחְפָּה (ebenda und Vers 8) יַחְפָּה (ebenda Vers 7). — Das Niph'al lautet יַחְפָּה (פָּהָהָה הָּהָפָּה (Ps. 68, 14) ist genau ebenso wie die Masculinform (der 3. sg. des Praet.) יוֹחָפָּה (Ps. 68, 14) ist man aber das Hê der Femininbildung ist. בְּחְפָּה (Ps. 68, 14) ist nämlich ursprünglich בְּחָפָּה (Ps. 68, 14) ist nämlich ursprünglich בּחְפָּה (Ps. 68, 14) ist nämlich ursprünglich בּחָפָּה (Ps. 68, 14) ist nämlich ursprünglich (Ps. 68, 14

walid's Wörterbuch (کتاب الاصول ed. Ad. Neubauer. Oxford 1875) s. v. pn (S. 237, Z. 12 ff.), ferner Dûnash b. Labhrat a. a. O. S. 64, Michlôl S. 129 b und Ma'aseh Efod S. 114.

- י) Dukes citiert חְפָּה עין. Jedenfalls stand so in seiner Handschrift; auch in unserer arabischen lesen wir מפה עין עצי ברושים.
- 2) Das bei Nutt angeführte יותם מהור ist eine Verwechselung mit Vers 4, wo ויעסהו פניכה והכ טהור steht.
- 3) Wir glauben, das الماضى المذكر für المذكر (Praet. masc.) steht, da nur dieses dem Participium Niph'al fem. ganz gleich ist; vom Mascul. des Part. spricht Ḥajjûg erst später und sagt von ihm, das es mit Segôl zu punctieren sei.
- *) Bei Nutt lautet die ganze Stelle: הרא לשון נקכה א'מר המועל חסר ועקרו א'מר מוד מחדש ועקרה למר המועל חסר ועקרו. «Das Hê ist Feminin-Endung und der dritte Wurzelbuchstabe fehlt; eigentlich müßte die Form נוסיה lauten, wie נְּבְּלָהְה (Zeph. 1, 18) und יִשְּׁפְּחָה (Jes. 23, 15)». Man sieht, daß hier nur kurz vom Uebersetzer die Form ohne Rücksicht auf das Original erklärt ist. Die Beispiele am Schluß sind jedenfalls eine Glosse aus Parhôn, wo die Stelle lautet: ההמעל נחסה כמשקל נשכחה.
- 5) Der Punctator unserer Handschrift, welcher אַרְּשָּׁהְ schreibt, hat offenbar unsere Stelle missverstanden; er scheint geglaubt zu haben, Hajjûg wünsche das Segôl unter Nûn.
- 6) Das Ende des Artikels lautet bei Nutt gleich hinter שכחה (s. oben Anm. 4) יואמר לוכר נחפה בסגול כמו ויש נספה (im Masculinum aber sagt man יְּחָשָּה mit Segôl wie יְּחָשָּה (Spr. 13, 23)». Auch diese Stelle erinnert an Parḥôn's נושה נכשקל נספה.

קּצָה חצה (4 Mos. 31, 42), וְחָצִיהְ (ebenda 27), חָצָה חצה (Jes. 30, 28), יְחָצָה (Ps. 55, 24), יְחָצוּה (Jjob 40, 30), יְחָצוּה (2 Mos. 21, 35) und יְחָצוּה (1 Mos. 33, 1), entstanden aus וויַחָץ, das aber יְוֹיְחֵצְה (1 gelautet hätte²), wenn nicht das Ḥeth wäre³). Ferner הַּמֶּחֶצָה (4 Mos. 31, 36), הַמֶּחֵצָיה (3 Mos. 6, 13), חַצִיה (2 Mos. 26, 12) und חַצוּה (Ps. 119, 62)⁴). — Das Niphʿal ist יִחְצָיהִי , נֶחֶצִיהִי , נֶחֶצִיה , נְחַצִּה , נַחְצָּה , נַחְצִּה , נַחְצִּה , נְחַצִּה , נַחְצִּה , נַחְצִּה , נָחֶצִיה , נָחֶצִּה , נַחְצָּה , נַחְצָה , נַחְצָּה , נַחְבָּי , נַחְצָּה , נַחְבָּי , נַחְנָּי , נַחְבָּי , נַחְנָּי , נַחְבָּי בְּיּה , נַחְבָּי , נַחְנָּי נְחָי , נַחְנָּי נִחְי , נַחְנָי נִיחִי , נַחְנָּי נְחָי , נִחְנְיּי , נִחְנְיּי נְחִי , נִחְנָי נִיחְי , נִחְנָי נִיחְי , נִחְנְיּי נְחִי , נִחְנָי נִיחְי , נִיחְנִי נְחִי נִיּי נְחָי , נְחָבְּיּה נִיּי נְחְנְיּי נְחָי , נְחְנִיּי נְחְנִי נְחִי נְיּי נִיּי נְחְיִי נְיִי נְחָי נִיּי נְיִיּי נִיּי נְיִי נְיִי נְיִי נְיִי נְיִיּי נִיּי נְיִיּי נְיִּבְּיּה נִיּיְי נְיִיּי נְיִבְּיּי נְיִּיּי נְיִיּי נְיִיּי נְיִיּי נְיִי נְיִיּי נְיִיּי נִי

י) Vergl. Abulwalid im Mustalhiq (Opusc. S. 145 Z. 6), wo er in Bezug auf יונים און: און אשת וועים און וועים און: לער פֿייָגא וידין ווער און און און ווער פֿייָגא וידין ווער און ווער פֿייָגא וידין ווער ווער lauten müßte mit Hîrek unter dem Jôd. Derenbourg liest יַנִייִן statt יָנִייִן, wie uns scheint, mit Unrecht. Siehe unten Anm. 3.

²⁾ Unter الوجة ist «die zu erwartende Form» zu verstehen. Vergl. Bacher a. a. O. S. 11.

^{**} Welches als Kehlbuchstabe das doppelte Pathaḥ veranlast.

— Ibn Giqaṭiliâ überträgt: אשר לפניה אז היה וחדץ (1. אשר שפחחו (1. אשר לפניה אז היה וחדץ) אשר לפניה אז היה וחדץ (1. אשר שפחחו (1. אירף (1.

und יְהַקְעֶה (Dan. 11, 4), welches eigentlich יְהַקְעֶּה lauten müßte 1). Gieb wohl acht 2)!

קָּהָה חקה , חָקָּה, פְּחָהָּק, ein Praeteritum 4), הְלָּה חקה , ein Praeteritum 4),

- יחרשה ככו וחראה (מתְּבֶּה ist wie מְחָרְבָּה ist wie מְּרָבְּה ist wie מְּבְּרָה ist wie מְּרָבְּה ist wie מְּרָבְּה ist wie מְּרָבְּה ist wie מְּרָבְּה ist wie מִּרְבְּּה ist wie מִּרְבָּה ist wie מִּרְבְּּה ist wie מִרְבְּּבְּה inder wie מְּבְּבָּה und מְּבְּבָּה wenn nicht Heth und Rêsh wären (die doch kein Daghesh vertragen).» Auch diese ganze Stelle hinter ist späterer Zusatz und rührt fast wörtlich von Parhôn her, wo zu lesen ist: מור והרי"ם והרי"ם והעוהן ואוי להרגש אלולי החי"ם והני חבה חבה חבה הולה worte מור מנה הולה aus RDQ's Michlôl geläufigen Paradigmen.
- "Mit Bezug auf diesen ganzen Artikel bemerkt Abulwalid in seinem Wörterbuche (S. 243, Z. 14 ff.): פֿגני עוֹשׁבּי פֿגיי עוֹשׁבּי עוֹשְּבִּי עוֹשְּבִי עוֹשְּבִי עוֹשְּבִי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבְּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבְּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹשְׁבִּי עוֹבְּי שִׁבִּים בּשִׁבּי עוֹבְּי שִׁרִבּי עוֹבְּי שִׁרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִּרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִּרִבּי עוֹבְי שִּרִבּי עוֹבְי שִּרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִׁרִבּי עוֹבְי שִּרִבּי עוֹבְי עִּבְּי עִּבְּי עִּבְּי עִּבְי עִּבְי עִּבְּי עִּבְי עִּבְי עִּבְּי עִּבְי עִּבְי עִּבְּי עִּבְיי עִּבְּי עִּבְּי עִּבְיי עִּבְיי עִּבְּי עִּבְיי עִּבְּי עִּבְיי עִּבְיי עִּבְיי עִּבְיי עִּבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיִי עִּבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבּיי עִבְּיי עִבְייִ עִּבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְּיי עִבְּיי עִבְיי עִבְיי עִבְיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְיי עִבְיי עִבְיי עִבְיי עִבְּיי עִבְיי עִבְיי עִבְי
- 3) הקה ist eines der Verba, von denen Ḥajjûg in der Einleitung (vergl. Dukes S. 15, Z. 6 ff. und Nutt S. 13, Z. 20 ff.) sagt, dass sie nur im Pi'ël (wozu natürlich auch Pu'al und Hithpa'ël gehören) vorkommen. Die bei Nutt hinzugefügten Worte סתל כבר sind eine Glosse. Vergl. Parhôn s. h. v. אלא בועל כך בועל כך כלל אלא בועל כבר העיקר בועל כך כלל אלא בועל כבר.
- 4) Ḥajjûg hat hinter אום das Wort מולים, (Praeteritum) hinzugefügt, wahrscheinlich um anzudeuten, das nicht der Imperativ gemeint sei, von dem er am Ende des Artikels spricht und hervorhebt, dass er nicht zu unserer Wurzel gehöre. Beide Uebersetzungen lassen das Wort מתל כם unübersetzt. Das bei Nutt an dessen Stelle stehende סתל שלא החכן מתל (Pu'alform) halten wir für einen späteren Zusatz gleichwie das am Ansang stehende סתל כם Siehe oben Anm. 3.

תְּחָהָה, יְחָקָּה, (Jehesq. 4, 1). Zu dieser Wurzel gehören aber nicht יְחַקּוֹחְ (Jehesq. 4, 1), חָקָה (Jes. 30, 8) und חָקָה (4 Mos. 19, 2 u. 31, 21) יווי Und wisse das.

קרה חרה (Jjob 42, 7 u. ö.), יְחֵרָה (5 Mos. 6, 15), חַרָה (2 Mos. 4, 14 u. ö.) und יְחָרוֹ (Jehesq. 24, 10), welches eine Niph alform ist 2). Ich halte aber יַחַר (Jjob 19, 11), weil es verschieden ist von יְחַרְ (4 Mos. 11, 10) und יְחַר (2 Mos. 32, 10) und wo sonst (יְחַר zu lesen ist) 3),

¹⁾ Wie Menahem ben Serûq s. v. pn anzunehmen scheint. — Hajjûg führt alle diese Formen unter dem Stamme ppn an.

²⁾ Im Mustalhik (Opusc. S. 144 Z. 4 ff.) sagt Abulwalîd, dass Hajjûg auch im Artikel חרר (vergl. Dukes S. 159, Z. 15 u. Nutt S. 109, Z. 37) מַרָּיו als Niph'al von diesem Stamme anführt und die Form damit erklärt, dass das Rêsh eigentlich ein Daghesh haben müßte; da demnach יחרה möglicherweise gar nicht zu חרה gehört, so wundert Abulwalid sich, weshalb Hajjûg hier nicht הַנְּחָרָים (Jes. 41, 11) anführt, welches doch ohne Zweifel eine Niph'al-Bildung von mit ist. Uebrigens, meint Abulwalîd, sei der Umstand, dass יחַרה sowohl unter הזה als auch unter חרר angeführt werde, damit zu erklären, dass das Hê in מחרה an Stelle des Rêsh in חרר stehe. Abulwalîd stellt im كتاب S. 90, Z. 7 (cf. ספר הרקמה S. 46, 23) thatsächlich die Regel auf: das oft das Hê anstatt وقد ابدلت الهاء كثيرا من احد المثلين des zweiten Doppelbuchstaben (in den Wurzeln, deren zweiter und dritter Consonant gleich seien) gesetzt werde», und führt auch dort als Beispiel an: وأن دا הנחרים כך וחרה אף יי من معنى ושכן חררים נמדנר הנחרים dass die Bedeutung des Stammes in פוט לא באני אני וסלא und חרה dieselbe sei wie in חררים (Jirm. 17, 6), wenn auch die Wurzeln verschieden (nämlich חרה und הרר) seien». — Die Beispiele ויהר אף יי und יחרי fehlen bei Nutt. — Dukes hat wohl nur יחרי ohne in seinem Manuscripte vergefunden, so dass er die Form nicht erkannte; deshalb klammert er יחרו ein und setzt dafür נחרו כי (HL. 1, 6). Ob Nutt (englischer Text S. 92, Anm. 1) die dort angeführte Lesart aus einer Handschrift oder von Dukes hat, ist nicht zu erkennen.

³) Bei Dukes sind die zwischen den Bibelstellen ייחר אף יי und ניחר אם נהם stehenden Worte ייחרו בנין נפעל zu streichen, da sie hierher garnicht passen.

tür eine Hiph'îlform in derselben Bedeutung, welche abgeleitet ist von הַחֲבָה (Neh. 3, 20) י), הַחֲבָה und ursprünglich הַּחֲבָה heifst ²). Die zu erwartende (apocopierte) Form aber müßte lauten וְיֶּהֶר, entsprechend וַיֶּהֶר (Ps. 105, 24) und ähnlichen Bildungen ³). — Es

י) Vergl. Abulwalîd (Wörterbuch S. 247, Z. 15), der es ebenfalls als möglich hinstellt, daß הַּחָרָה (Neḥ. 3. 20) dieselbe intransitive Bedeutung wie das Qal hat. — Siehe dagegen die Erklärung Abhraham's ibn 'Esrâ z. St. (Neḥ, 3, 20) והחרה פועל יוצא מכנין הכבר הנוסף וכן ויחר עלי אפו. Vergl. auch unten Anm. 3.

³⁾ Auch diese Stelle ist in der hebr. Uebersetzung bei Nutt gänzlich verändert; sie lautet: והיה ראוי להיות ויחר כמו ויפן זנב אל זנב מן הסנה וופר את עמו מן הפרה לולא החת ואלו היה מן הפועל הקל היה כמו ויחר אף יי בישראל. <Es mülste ייַקר lauten, wie ייַקר (Richt. 15, 4) welches von ייַקר und ייֵקר und ייֵקר (Ps. 105, 24), welches von הַּסְנָה kommt, wenn nicht das Heth wäre, (welches das doppelte Pathah veranlasst); wäre es Qal, dann müste es wie ייַסר (4 Mos. 32, 13) lauten. Soweit könnte man allenfalls noch die Stelle als von dem Uebersetzer herrührend betrachten; was nun aber folgt, ist wohl späterer Zusatz des Glossators, der möglicherweise auch die nach dem Original hinter סתל ככר zu erwartenden Worte כענק וה gestrichen, weil sie mit dem Zusatz in עות שול (ווה או Widerspruch standen. Die Uebersetzung fährt nämlich fort: (ו. ווה מול (ווה או שובר ל כיניהם מן הענון שויחר הפתוח היוד פועל האלקים שהרבה אפו והבעירו והחרק היוד פועל האף שהוא כתער der Unterschied zwischen beiden liegt in der Bedeutung; denn bei ייור ist Gott Subject, der seinen Zorn sehr entbrennen läst; bei maber ist der Zorn Subject, der entbrennt. - Der Glossator hat hier seine von Hajjûg abweichende, mit Ibn 'Esrâ's Erklärung (vergl. oben Anm. 1) übereinstimmende Auffassung zum Ausdruck

ist auch möglich, das תְּחָחֵר (Ps. 37, 1 u. Spr. 24, 19) zu unserem Begriffe gehört; es wäre dann eigentlich תְּחָרֶה, wie תִּחְרֶה (2 Kön. 14, 10 u. 2 Chron. 25, 19) י). Indes kann es auch zu תְּחַרֶה (Jirm. 12, 5) und (ebenda 22, 15) gehören, die der vierbuchstabigen Wurzel מַחַרָה entstammen; in diesem Falle würde der vierte Buchstabe (des Stammes) abgeworfen sein ²). — Was aber יְחָרָה (Jeḥesq.

gebracht, und darum oben מעיק הי gestrichen. — Uns will es auch scheinen, als sei infolge der Einschiebung der Randbemerkungen eine Umstellung der einzelnen Sätze notwendig geworden. Wir würden die Stelle, mit Weglassung der Glossen, so emendieren: אך ויחר עלי אפּי פועל כבד [מעיק וה] כון החרה יחרה [ועקרו להיות) ויחרה ואלו היה מן הפועל הקל הדירה עלי אפּי פועל כבד [מעיק וה] כון ויחר אף יי בישראל והיה ראוי להיות נַתַּר כמו נַיַּקר אח עמו

י) Von welchem ebenfalls die apocopierte Form הַּחְגְּךְ (5 Mos. 2, 9 u. 19) vorkommt. Die hebr. Uebersetzung (ed. Nutt) liest auch statt כמו ואל חחגר כם הראוי להיוח חחגרה: Siehe dagegen die folgenden Anm.

²⁾ Die letzte Möglichkeit hält Abulwalid im Risâlat-at-tagrib wat-tashîl (Opusc. S. 332), wo unsere Stelle wörtlich angeführt ist, für gänzlich ausgeschlossen und bezeichnet ihre Annahme seitens Ḥajjûg's als einen Irrtum. Er sagt (ehenda S. 333, Z. 1 f.) فهو اذا افتعال من חרה Es ist Hithpa'ël von. הרה משל חחנר מני גרה בלבוש מני חחרה וסגל wie אחרה von גרה und kommt überhaupt nicht von חחרה. Wenn man aber einwende, Hajjûg habe doch vielleicht Recht und non sei Qal, während מחחח Pi'ël sei, so stehe dem die (Nutt 12, 29 u. Dukes 14, 18) ausgesprochene Ansicht H's entgegen, dass eine vierbuchstabige Wurzel und als solche ist doch an unserer Stelle ann ausdrücklich bezeichnet - niemals ein Qal hat; denn was nicht der Form פעל entspreche, sei immer eine schwere Form لن كل فعل على خلاف بنية هلا فهو ثقيل (Opusc. S. 333, Z. 6). — In seinem Wörterbuche aber (S. 760, Z. 23 ff.) sagt Abulwalid folgendes: פלא חחחר כמרעים אל חחחר בשני אל פלא ווא אל פלא אל החחר במרעים خفيفا من هذا الاصل على زنة اعدا ولا يكون ناقص هاء كما جورة ابو زكرياء لان اصل ممممه عند ابي زكرياء اعنى الفعل الماضي תחחה: وقد بيّنًا في كتاب التسهيل والتقريب امتناع كون אל חחחר من بنیة החחרה כארו وملنا به هناک علی کونه می חרה علی مثال الم חחגר כם

Ţ,

24, 11) und חָרָה (Jjob 30, 30) anbetrifft, so gehören

كما جوزه ابو زكرياء وهو وجه جائز الآان الاجوز والاجود منه عندى كونه خفيفا من מחחרה כארו على زند אל חפעל لان الهاء في מחחרה مزيدة -Jeder عندنا للالحاق كما قلنًا وليست اصلا كما زعم ابو زكرياء mann weiß, daß חחחר (Ps. 37, 1 u. Spr. 24, 19) Qal von dieser Wurzel (חחר) ist, nach der Form חפעל, aber nicht (eine Form) mit abgeworfenem Hê, wie Abû Zacarijjâ es für möglich hält, nach dessen Meinung die Grundform von מחחרה, d. i. das Praeteritum, החרה ist. – Nun haben wir bereits im Tashîl und taqrîb dargelegt, was der Annahme, dass חחחר dieselbe Conjugation wie הַחַחרה sei, entgegensteht, und uns dabei dort der Ansicht zugeneigt, es könne von min kommen und der Form חחגר (5 Mos. 2, 9 u. 19) gleich sein, wie es A. Z. ja auch für möglich hält; und das ist in der That eine annehmbare Ansicht, aber noch annehmbarer und besser ist, nach meinem Dafürhalten, die, dass es Qal von (derselben Wurzel wie) מחחה ist, entsprechend der Form אל חסעל; ist doch, wie wir gesagt, das Hê in מחחרה, nach unserer Meinung, nur als Anhängsel hinzugekommen, und gehört nicht zum Stamme, wie A. Z. glaubt. - Jedenfalls ist Abulwalîd später von seiner im Taqrîb ausgesprochenen Ansicht (رليس مين) חחרה (מחרה וסגל dass מחרה mit מחרה überhaupt nichts zu thun hat, zurückgekommen und auch davon, dass es Hithpa'ël von הדה sei. Um aber den Widerspruch nicht zu schroff hervortreten zu lassen, stellt er letzteres als möglich hin und giebt sich, in Bezug auf die Verwandtschaft mit החחם, den Anschein, als habe er nur Ḥajjûg's Annahme einer Wurzel החוה bekämpft, weil dieser nicht gewußt, daß der Stamm nnr laute, das Hê aber nur angehängt sei. — Bei Nutt ist zunächst das sinnentstellende an hinter cygr zu streichen, ferner gehört die am Ende des Artikels stehende Glosse unmittelbar hinter האוח הרביעית. Die Glosse selbst giebt das wieder, was RDQ im Michlôl über אל חחדר Im Wörterbuche (ס' השרשים) s. v. חרה lesen wir: ומשקל חחחר מפעל חה נכון מפני פתחותו ואלו היה על משקל תחגר היה קמץ (קמרן .l) כמוהו die Form von יהפעל , und das ist richtig, weil es Pathah hat, wäre es aber nach der Form von הָּחָשָ, so hätte es wie dieses Qamez haben müssen», und in der Grammatik (הלק הדקדוק) (siehe Michlôl S. 118a, Z. 8) ist von dem Qamez in חחגר gesagt, es stehe לחשלום הדגש «als Ersatz für das Daghesh, welches eigentlich im Rêsh von חחגרה stehen müste, und dann heist es weiter (Zeile 10) אכל אל הַחָחַר כמרעים שהוא כפתח אינגו התפעל אך הוא כמשקל הַבָּתַר הִשְּׁמֵע ויהיה שרשו תחר והוא שלישי וכפועל הככד הַתְּחָה את הסוסים יאמר הַעַר תִּחְרָה מאח הַמְחַתָּה את הסוסים יאמר העבר תִּחְרָה, welches mit Pathah geschrieben wird, ist nicht ein Hithpa'ël, sondern diesie nicht zu diesem Stamme, ich meine הֹרה (ה' חֹרה). Wisse das!

קּהֶשֶּׁה חְשִּׁיהִי , חְשִּׁיהִי , חְשִּׁיהִי (Jes. 62 , 1 und 65 , 6) , הֶּחֶשָּׁה (Ps. 28 , 1) und לַחֲשׁוֹת (Qohel. 3 , 7). Das Hiph'îl ist מַחְשָּׁה (Jes. 42 , 14), מַחְשָּׁיה (ebenda 57 , 11), מַחְשִּׁים (Richt. 18 , 9) und מַחְשִּׁים (2 Kön. 2 , 3 u. 5).

selbe Form wie חתר משמע מחלים, und sein Stamm ist das dreibuchstabige מחת. Dieses aber kommt im Pi'ël vierbuchstabig vor; denn מְחַחְהָה lautet im Praeteritum מְחַחְהָה — Vergleicht man mit diesen Stellen die Glosse bei Nutt, welche lautet: יוחר הפעל וכן כא החתר הפעל וכן כא החתר החתר הפעל וכן כא החתר החתר המעל משקל החגר ההה קבורן כמהו לחשלום הרגש שלישי חתר מן מתחרה כן הכבר בחתרה מן הכבר: so ist nicht schwer zu erkennen, wie letztere entstanden und in den Text gekommen.

Vertrauen auf die Einsicht des Lesers (اتكالامنه على فهمنا ذلك عنه).

- 2) Ḥajjû, führt diese Form nicht als Citat aus der Schrift an. Bei Dukes steht dafür אמרשה, was aber gar nicht an diese Stelle paſst.
- 8) Bei Nutt steht vor החשה noch החשה, während die erste Form des Qal הקום fehlt.
- י) Welches Ḥajjûgʻ jedenfalls auch für einen Imperativ hält, obwohl es als solcher eigentlich ישָקָה lauten müßte. R. Josef Qimhî erklärt darum auch unser מְּהָה als Praeteritum. Vergl. Michlôl Jôfî z. St. Die arabische Handschrîft hat allerdings ייָה punctiert, aber wohl nur zufällig, weil sie überhaupt meistens ___ für ___ hat. Vergl. oben S. 189 Anm. 2.
- ⁵) Bei Nutt ist am Schlusse des Artikels noch zu lesen: ואשר (Neḥ. 8, 11) י פְּחָשִׁים לכל העם «transitiv ist מָּחָשִׁים לכל העם Glosse, die wörtlich aus RDQ's Wörterbuche s. h. v. abgeschrieben ist.

¹⁾ Die letzten drei Beispiele fehlen bei Nutt; dafür ist zur Erklärung der Form הַּיִּחְהַה die Glosse hinzugefügt: נפחח היוד מפני החיח שלפניה (l. שלאחריה). «Das Jôd hat Pathaḥ wegen des ihm folgenden Ḥêth; denn eigentlich müßte es Ḥirek haben, wie das Jôd in יְבָּיֶה, יִבְּיֶה und ähnlichen.»

²⁾ Hajjûg nimmt als erste Bedeutung jedenfalls «Feuer anzünden» an, ebenso wie Menahem b. Serûq (vergl. Mahbereth ed. Filipowsky S. 96), und als zweite «wegscharren». - Gegen diese Erklärung wendet sich Abulwalîd; im Mustalhiq (Opusc. S. 145 f.) meint er, מַחַּקּר sei nicht ein Hiph'îl — die Conjugation komme garnicht von חחה vor -, sondern Qal, so gut wie מחחה; wenn man mit dem Suffix verbinde, so könne es nicht anders lauten als חותה . — Ferner hätte הַחָּקָה nicht eine andere Bedeutung als חותה, חותה u. s. w., sondern alle bedeuteten dasselbe, nämlich «wegscharren, fortnehmen». Vergl. auch sein Wörterbuch S. 255, Z. 24 ff. -Ebenso ist auch die Meinung Dûnash's ben L. (siehe Sefer t'shûbhôth ed. Filipowsky S. 65). - Ibn Giqatiliâ hat nun in seiner Uebersetzung, wie schon Derenbourg (a. a. O. S. 144 Anm. 3) bemerkt, den Text im Sinne Abulwalid's geändert und deshalb fährt er hinter יחתך ויסחך, lässt die Hiph îlformen alle weg und ebenso natürlich das im Original folgende בלם, مثل יפרך אשקר Die Worte יחסך עסר יחסך halten wir für eine Glosse, und ebenso das in dem einen Manuscript bei Nutt (H) noch hinzugefügte ענינם ענין לקיחה, welches das im Wörterbuch RDQ's stehende ענים ענין לקיחה wiedergiebt. - Ibn Giqatiliâ hat demnach hier nicht nur nicht wörtlich übersetzt, sondern Hajjûg sogar Ansichten untergeschoben, die derselbe garnicht teilt. Es ist das ein Vorgehn, welches allerdings bei den mittelalterlichen Copisten und Uebersetzern nicht selten zu beobachten ist. - Vergl. Opuscules S. CXX, Anm. 6, und die bei Munk (Notice sur Abulwalid S. 212) angeführte interessante Stelle aus der Vorrede J'hûdah ibn Tibbôn's zu seiner Uebersetzung des Wörterbuches des Abulwalid, wo über ein derartiges Vorgehn ibn Parhôn's bittere Klage geführt wird.

³⁾ Dukes liest אישק, und ebenso findet es sich im Mustalhiq (a. a. O. S. 145, Z. 1), wo unsere Stelle citiert ist. Wir halten Zeitschrift f. d. alttest. Wiss. Jahrg. 13. 1893.

יִּמְנָה , מְנָה , מְנָה , מָנָה , מַנָה , מַנָה , מַנָה , מַנָה , מָנָה , מָנָה , מָנָה , מָנָה , פֿנִית , ferner , מָנָיבָה (ebenda 25). מַטְנֶה (ebenda 25).

indess unsere Lesart für die einzig richtige, weil doch Ḥajjûg zum Beweise, dass קיים ein Hiph'îl sei, nur Worte anführen durfte, welche wirklich in der heiligen Schrift gebraucht werden, die Form קיים aber findet sich nicht in der Bibel.

²) Gemeint sind מְּחָקּה und מְחָהָּ. Vergl. Ende der Wurzel מוח (Nutt S. 110 u. Dukes S. 160).

⁴⁾ Auch Raschi erklärt z. B. יְחְהָּף mit den Worten לשון שכירה also vom Stamme החת

⁵⁾ Statt der zwei Formen שָּׁשׁ und מוּט hat Dukes noch einmal אָטְיִּחָי, und bei Nutt steht der Druckfehler יוָם statt מוי בוּיר.

בֹּמְשַׁחֵיִי שׁהוֹה (1 Mos. 21, 16) ¹). Möglich, das hier das Waw an Stelle des Hê steht, wie es auch sonst üblich ist bei den (Stämmen mit) schwachen Buchstaben ²); es müste dann eine Pi'elform sein ³) und ihre Ableitung ⁴)

י) Das bei Nutt hinzugefügte Stück (מיל משכי הקשה בשי כמי שמרחיקין משכי הקשה בלומר שיעור מרוצת החץ במשיכה הקשה אם כלומר שיעור מרוצת החץ במשיכה הקשה עד הפיל אופ לפיל שיעור מרוצת החץ במשיכה הקשה אופ לפיל שיעור מרוצת החץ במשיכה הקשה בלומר שופ לפיל בלומר שיעור מרוצת החץ במשיכה הקשה אופ לפיל בלומר שיעור מכול ווי"מ שם דכר מלומר של האופ לפיל של האופ לפיל של האופ לפיל מכול ווי"מ שם המלומר בלומר של האופ לפיל מבול לפיל מבול המלומר בלומר של האופ לפיל המלומר בלומר של האופ לפיל המלומר בלומר בלומר

²⁾ Z. B. שְלֵחִי (Jjob 3, 26) und שָׁלֵּוֹ (ebenda 16, 12) von שִּלְּחִי, sowie (עָנָי (Mos. 12, 3) von ענה. Vergl. Mustalhiq (Opusc. S. 163, Z. 7) ולפוף פֿבּא בעל מנט ולשום ולליט פּף על ווֹשׁבּע עמוֹ לוֹנָ בָּט בכטחוי קשח das Waw ist da (sc. in עָנָי (עַנְי מוֹ Stelle des Hê, welches dritter Stammbuchstabe ist, wie Abu Zacarijjâ bei שַׁלֵּוֹיִ es erklärt, und wie aus שִׁלִּוֹיִ die Bildungen שָׁלֵי und שַׁלִּיִי werden.

יהוא קשה (פר מבות mit יהוא קשה; er hat offenbar מכמחוי nicht als Pi'ëlform anerkennen wollen, da er es ebenfalls als Hauptwort ansieht und mit המשלכח החץ erklärt. Vergl. S. 201 Anm. 2.

— In der Uebersetzung des Ibn Giqatiliâ ist פפ ציבועל garnicht übertragen und lautet die Stelle nur פפ מון זה שהזכרחי wie es ihre Gewohnheit ist bei den übrigen Zeitwörtern dieser Art, die ich erwähnt habe«.

wäre: מְםְחַוֹּיִם, יִמְחַבְּים, מְמַבְּוֹים, מְמָבְּוֹים, מְמַבְּוֹים, מחל יִוַבְּיַם, und יְבַבְּים, מְמַבְּוֹים, יִמְבְּיִם, יִמְבָּים, יִמְבְּיִם, יִמְבְּים, יִמְבְים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבָּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבָּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבָּים, יִמְבָּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבְּים, יִמְבָּים, יִמְבְּים, יִבְּים, יִמְבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִּבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבּים, יִבּים, יִבְּים, יִבּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יִבְּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבִּים, יבּים, יבִּים, יבּים, יבּים, יבִּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבִּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבּים, יבִּים, יבִּים, יבִּים, יבּים, יבִּים, יבּים, יבּים, יבִּים, יבּים, יבִּים, יבִּים

ינה מְעֵיה י, הִמְעֵיחִי (Jeḥesq. 13, 10) 3).

Diese Warzel ist als Hiph'îl in Gebrauch, und zwar mit Waw (geschrieben), in welches das Jod sich verwandelt hat, wie ich Dir schon anfangs dargelegt 4).

Daher הוֹנְה (Klgl. 1, 12) und הוֹנְה (ebenda 5) 5), welches verkürzt ist und eigentlich הוֹנְה 6) lauten

י) Nach Abulwalîd's Meinung fehlt hinter אוסם der Stamm סטס, von dem אָנְטְּמָנוּ (Jjob 18, 3) komme, wie אַלה (Vergl. Opusc. S. 146, Z. 3). — Ḥajjūg hat wohl aber dieses Wort von einem andern Stamme abgeleitet, wie z. B. Raschi u. RLBG es thun.

²⁾ Unser Verbum gehört zu denen, welche nur im Hiph'îl vorkommen. — Vergl. Nutt S. 13, Z. 20 ff. u. Dukes S. 15, Z. 6 ff. — Siehe auch oben S. 195, Anm. 3. — Bei Nutt ist auch, vermuthlich vom Glossator, hinzugefügt פתל ככד . — Das Qal סער ist neuhebräisch. (Vergl. Levy, J.: Neuhebräisches und chaldäisches Wörterbuch s. h. v.)

³⁾ In Nutt's Ausgabe steht hinter סרה ככה טריה על die Glosse סרה ככה טריה על אינה. Vergl. Ibn Parhôn. — Ḥajjûgʻ hat wohl diese Wurzel weggelassen, weil die einzige davon vorkommende Form משקל עריה (Jes. 1, 6 u. Richt. 15, 15) regelmäßig ist. Vergl. den Schluß der Wurzel שלם כאותוותו (Nutt 82, 20), wo von שלם כאותוותו (Sutt 82, 20), wo von שלם כאותוותו (Sutt 82, 20).

⁴⁾ Siehe die Einleitung Ḥajjūg's zu den Verbis "و (Nutt, S. 22, Z. 6 ff. u. Dukes S. 40, Z. 4 v. u. ff.). — Die Worte كما أعلنتك انفا (wie ich Dir anfangs dargelegt) hat Ibn Giqatiliâ nicht übersetzt; dafür citiert er die betreffende Stelle.

⁶⁾ Das bei Nutt hinter הוגיה stehende אוגיה ist zu streichen, da es falsch ist.

į

müſste. Dann הוֹנֶה (Jjob 19, 2)²), das unverkürzt ist³), der Imperativ הוֹנֶה (הוֹנֵה הוֹנִה (Jes. ferner הוֹנֶה (מוֹנֶה מוֹנֶה und מוֹנֶה (Jes. 35, 10 u. ö.)⁵) und חוֹנֵה (Spr. 1, 10). Das Participium Niphʿal⁶) heiſst הנֹנֶה (r cit̪c hat den dritten Stammbuchstaben abgeworſen, ebenso auch die beiden Formen נוֹנָה (Klgl. 1, 4),

²⁾ Wir schreiben pun mit Waw hinter dem Taw, obwohl es in den Bibelausgaben ohne dasselbe steht, weil Hajjûg sicherlich so geschrieben hat; denn er hätte die Form nicht als Lak (unverkürzt) bezeichnet, ohne eine Bemerkung über das fehlende zu machen, wenn er pun geschrieben hätte.

³⁾ Vergl. dagegen die Ansicht Rabbenu Tam's (in S. T'shûbhôth Dûnash etc. S. 55), welcher sagt: חוגיון נפשי כן יגה כמו חוגין ויוד יחירה כמו יודי יהמיון יכליון אשר הם כמו ירוון יהמיון יכליון אשר הם כמו ירוון יהמיון יכליון.

⁴⁾ Bei Dukes fehlt die Form מְּנָה, und bei Nutt außerdem noch und der ganze Imperativ.

⁵⁾ Dukes bemerkt: Ḥajjûg folgt hier Menahem b. Serûq, den Dûnash widerlegt. — Uns scheint die Bemerkung nicht zutreffend zu sein, denn auch Menahem nimmt nicht die Wurzel מו an, sondern nur ב Allerdings leitet er ישו und עום von einem und demselben Stamme ab, was Dûnash nicht thut, da er אין von der Wurzel ב ableiten will.

⁶⁾ Bei Dukes muß man lesen וכנק נִפְעָל. — Ueber die Uebersetzung bei Nutt siehe unten S. 206, Anm. 4.

⁷⁾ Wir punctieren alle mits beginnenden Niph alformen mit Shûreq, statt, wie sonst bei den Verbis 'e die Regel ist, mit Holem, weil die einzigen beiden in der Bibel vorkommenden Formen win und win so vocalisiert sind. — Vergl. RDQ's Michlôl S. 123 a, Z. 16 f.

⁸) Bei Dukes lautet unsere Stelle אורם מות מות מות מות מות בינון נפעל נוגה נוגה נוגה נוגה מות ohne הוחדר ein Druckfehler, oder ob der Herausgeber vielleicht das dahinter stehende חסרות so verstanden, dass i, der erste Radikal, fehlt, ist nicht zu erkennen.

welches eigentlich נונְיוֹת lauten müßte; dahingegen ist נונָה, welches seiner Bedeutung nach eine (andere) Niph'alform ist¹), als Praeteritum unverkürzt. — Ferner נונִיוֹ, נונִיוֹן, oder in der üblichen Verkürzung²) נונִין, dann נונִין (נונִית לונִים בּיִּנְינִה (נונִית לונִים בּיִּנְינָה לונִים בּיִּנְינָה לונִים בּיִנְינָה לונִים (נונִים בּיִנִים בּיִנְינָה לונִים בּיִנִים בּיִנִים בּיִנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנָים בּיִנְינָה לוּנְינָה לוּנְינִה לוּנָינִה לוּנְינָה לוּנָים בּיִנְינָה לוּנְינָה לוּנִים בּיִנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינִה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנְינָה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּינְה לוּנִים בּיִּינְה לוּנִים בּיִּינְה לוּנִים בּיִּנְינָה לוּנִים בּיִּינְה לוּנִים בּיִּינִיה לוּנִים בּיִים בּינִים בּיִּינִיה לוּנִים בּינִים בְּינִים בּינִים בּינִים בּינִים בּינִים בּינִים בּינִיים בּינִים בְּיִּים בּינִים בּינִים בּינִים בּינִים בּינִים בּינִיים בּינִיים בּינִיים בּינִים בּינִיים בּינִיים בּינִיים בּינִים בּינִים בּי

- 4) Statt der letzten zwei Formen hat Dukes irrtümlich die zwei schon vorher angeführten נוגוח und נוגוח. — In der Uebersetzung des Ibn Giqatiliâ ist die Stelle ganz verändert; sie lautet: הלשק נסעל נמה לשעבר בקמץ ושם הנפעל נוגה בסגול ולרבים נוגים ובהפיל המם בטפל נוגי ממועד ולנקבה נוגה כלשון ינכר לוכר תלרכות מוגוח Im Niph'al ist נוגוח als Perfectum mit Qames und als Participium שם הנפעל ist hier gebraucht im Sinne von: והנסעל שהוא שם לאיש או לכל דבר. Vergl. Bacher: Grammatische Terminologie u. s. w. S. 32, Z. 13 ff.) mit Segôl, im Plural שנים und mit Abwerfung des Mem im status constructus מגי (Zeph. 3, 18), im Femininum תְּה, so wie (die 3. sing.) mascul. des Perfectum, und im Plural fem. מגוח (Klgl. 1, 4)«. — Der Uebersetzer hat, indem er schon hier מני מכועד anführt, eine Ansicht kundgegeben, welche der des Hajjûg entgegensteht. Letzterer erwähnt dieses Beispiel nämlich erst später und sagt von ihm, dass un hier nicht in dem Sinne von מתוח (Klgl. 1, 4), sondern in dem von הנה (2 Sam. 20, 13) zu erklären sei. - Wir sind der Meinung, dass auch die Stelle וכהפת המם כטפל טגי ממער, trotzdem sie sehr anklingt an Michlôl (S. 123 a, Z. 18) מפני הסמיכות נפל המם, doch vom Uebersetzer herrührt, weil schon in der Einleitung zu den Verbis, deren erster und dritter Wurzellaut schwache Buchstaben sind, in der Uebersetzung des Ibn Giq. (Nutt S. 64, Z. 24 f.) zu lesen ist: אך נוגי ממתעד משקלו נפעלי והוא נלקח כין הוגה יי, während bei Abhraham ibn 'Esrâ, der wohl auch hier das Original genau übersetzt, die Stelle (Dukes S. 103, Z. 19) lautet : רק נוגַי ממתער נפעלים הם מן כאשר הגַה מן המסלה.
- ⁵) ולאייפֿאָל (Futurum), gleichwie das hebr. אייס wird von den Grammatikern als Gesamtname für unser Futurum und Imperativ gebraucht.
- 6) Bei Dukes ist der Druckfehler יוגו in יוגי zu verbessern. Bei Nutt fehlen יוגי und חוגינה.

¹⁾ Mit الانفعال bezeichnet Ḥajjûg hier alle Niph alformen außer dem Participium (المنفعل).

²⁾ Ibn Esrâ überträgt das arabische على النقصان لخارى (mit der üblichen Verkürzung) nur mit dem Worte

³) Die arabische Handschrift hat ישלח ohne Jod, was auch angeht, so gut wie עלחי (1 Sam. 2, 27).

welches zugleich Imperativ und Infinitiv 1) sein kann, יוֹנֶה und יוֹנֶה 2). Auch יוֹנֶה (Klgl. 3, 33) kann zu unserem Stamme in derselben Bedeutung (wie die bisherigen Beispiele) gehören; indess ist es eine andere Art schwere Form (Pi'ël), und ihre Ableitung wäre: Art schwere Form (Pi'ël), und ihre Ableitung wäre: מַנְּהָוֹ, יִנְהָה und יַנְהָה אָנְהָה, יִנְּיִהְי, יִנְהָה Jôd des Futurum in den ersten Wurzellaut Jôd übergegangen ist 4) in der Art, wie ich es Dir bereits (bei

¹⁾ Ḥajjûg und auch beide Uebersetzer haben irrtümlich, was für das regelmäßige Zeitwort gilt, daß nämlich die 2. sg. m. des Imperativ und der Infinitivus constructus gleich sind, auch auf unser Wort angewendet, dessen Infinitiv indeß num lauten müßte.

²⁾ Die Glosse bei Nutt בו, חת, חת, הוא הוא, הוא הוא, הוא הוא הואסים, welche eigentlich schon hinter שבה gehört, ist aus RDQ's Michlôl (S. 123 a, Z. 20). — Das arabische במלי (Infinitiv) übersetzt Ibn Giq. seiner Gewohnheit gemäß mit מבול (siehe Bacher: a. a. O. S. 32, Z. 9). Vergl. auch Nutt S. 21, Z. 35 ff., wo in einer Glosse erklärt wird, warum man במלי מער מער חבות הפתל הואס nennt. — Interessant sind auch die Bemerkungen Profiat Durans über מער מער Ma'aseh Efod S. 49), aus denen ersichtlich ist, daß letzterer die Uebersetzung Ibn Giq.'s mit den Glossen benutzt hat. In Ibn 'Esrâ's Uebersetzung, und wohl auch im Original, sind nämlich alle die Stellen, die Efodi zu seiner Beweisführung herbeibringt, garnicht vorhanden.

⁴⁾ Vergl. dagegen Michlôl (S. 123a, Z. 24), wo umgekehrt gesagt ist: מכלה יוד השרש והוכלה חנועחה על היוד הנוססו, daß das Jôd des Stammes verschwunden, und das Jôd des Futurum geblieben. Siehe auch S. 208 Anm. 1 u. 2.

der Erklärung der Worte) וַיִּבְּשָׁהוּ (Nahûm 1, 4) ט und וַיִּבְשָׁהוּ (1 Mos. $8, 10)^2$) dargelegt habe. — In einer andern

2) Diese Stelle ist im Mustalhiq (Opusc. S. 27, Z. 2 ff.) citiert; sie lautet: منافعة التي هي فاء التي هي فاء الغطف المفتوحة على ما فسرت بنه روم التعلق المنافعة في المياء التي هي ما فسرت بنه ومنافعة في المنافعة المؤتوحة ألما فسرت بنه والمنافعة ألما ألم والمنافعة في الثانية ist das Jôd der dritten Person in dem ersten Wurzellaute Jôd aufgegangen, so wie ich es Dir bei المواجعة والمنافعة والمن

¹⁾ Die Stelle (Nutt S. 23, Z. 22 ff. und Dukes S. 42, Z. 16 ff.) lautet: Einige glauben, das in men der erste Stammbuchstabe weggefallen sei. Ich will Dir nun beweisen, dass er nicht weggefallen ist. Bekannt ist: wenn wir das Jôd der 3. pers. (sg. fut.) zu dem Pi'ël יבש setzen, so kommen zwei Jôd zusammen, von denen das erste Zeichen der dritten Person und das andere erster Stammbuchstabe ist, und man sagt ייביר wie אָבֶר. Nun weilst du aber, dass das Jôd in ישהר vocallos wird, wenn Du die Conjunction i davorsetzest; setzest Du also dieses i vor das Jôd der 3. Person in van so wird dieses auch vocallos, muss aber in den Wurzellaut Jod, der deshalb auch ein Daghesh erhält, übergehen, weil die Sprache nicht die Fähigkeit besitzt ein vocalloses und vocalisiertes Jod hinter einander hörbar zu machen; daher sagt man יובעיהו so gut wie וושבר und וושבר. Dabei ist das mit Daghesh versehene Jôd in an Stelle von zwei Jôd, von denen eines erster Stammbuchstabe und das andere Zeichen der 3. Person ist. Es ist nun klar, dass der erste Stammbuchstabe in יַבְּשֶׁהוּ vorhanden und nicht weggefallen ist«. — Wir haben die Stelle nach der Uebersetzung Ibn 'Esrâ's wiedergegeben, weil sie mehr dem Original zu entsprechen scheint als die von Nutt herausgegebene Ibn Gigatilia's; doch haben wir auch in jener zwei Emendationen vornehmen zu müssen geglaubt, und zwar (auf Zeile 18) פרעל ככד (מוח und (auf Zeile 20) כמלח ישפר statt כמלת יעכור.

į)

Bedeutung aber erscheint derselbe Stamm הוֹנֵיתִי , הוֹנֶח הוֹנֶיתִי , הוֹנֶח הוֹנֶת הוֹנֶח לפּצפׁר Passiv (Hoph al) genau ebenso lautet in הוְנָה (2 Sam. 20, 13), mit welchem der Bedeutung nach, auch die Niph alform נוֹנֵי (Zeph. 3, 18) zusammentrifft 2).

יויבי יודים פוט ולפרט מינים אל ולרכז פוט ולפרט מינים אינים אול עוד מוס וועד ביו ולפרט מינים אינים אינים אולים אינים מוס anbetrifft, so ist nach seiner Meinung die zu erwartende Form יינים mit zwei Jôd, von denen aber das erste von dem andern verschlungen worden ist, eine Erscheinung, die er auch schon bei וינישרו und יינים beobachtet.»

1) Siehe die Stelle bei 'Alî b. Suleimân (a. a. O. S. 185, Z. 4 ff.) ويمكن كون واو دهسد مدم بدل من ياء ويمكن أن تكون الهاء اصلية ويكون الالم المّا فعل لم يسمّ فاعلم وكان الوجم فيم رادم مثل مادم دور الذي على احد التفسيرين مقام يرده ومعناه حبل برجل او ولد رجل ای ذکر واما ان یکون مما یسما فاعله ویکون فعلا ماضیا من الثقيل الذي امرة הالا بوزن ساما الذي يجي امرة من الاماتامات ساماما הנה הוא ישסה אוצר וגר' בי הוא ישסה אוצר וגר'. «Es ist möglich, das das Waw in (2 Sam. 20, 13) statt eines Jôd steht. — Es kann aber auch das Hê zur Wurzel gehören; איז wäre dann entweder Pu'alform für — wie ja auch הָּהָה (Jjob 3, 3) nach einer (Sa'adjah's) Erklärung für הָּהָה steht und es ist ein Mann empfangen« oder »oder ein männliches Kind gezeugt worden« bedeutet —; oder es wäre ein Activum, und zwar das Praeteritum einer schweren (Pô'ël-)Form, deren Imperativ הוני hiefse, entsprechend שוס, einem Imperativ zu שוסיחי (l. שושֵּהַי) (Jes. 10, 13), welches Pô'ël ist zu (dem Stamme von) والفعل الذي لم Hos. 13, 15)«. — Bei Nutt ist das arabische) بيبوت ganz weggeblieben; dafür steht die wörtlich (außer dem vom Glossator herrührenden ווש לומר) aus RDQ's Michlôl(S. 123 a, Z. 26 f.) abgeschriebene Glosse: ויש לוכר שהוא פתעל שלא מכר שם פתעלו הגלה (l. בפלם הגלה (l. בפלם הויגה אמר אמר א ומשפטו. • Man kann auch sagen, dass

2) Abulwalid im Mustalhiq (Opusc. S. 127, Z. 8) stellt הבי und als in ein und derselben Bedeutung gebraucht, zusammen, und ebenso erklärt Raschi ענין הוצאה (Zeph. 3, 18) als העי in derselben Bedeutung wie העה (2 Sam. 20, 13). — In der Uebersetzung Ibn Giqatiliâ's ist consequenter Weise hier מען ממער garnicht angeführt, da es schon früher erwähnt ist. Vergl. S. 206, Anm. 4.

es Passiv ist und eigentlich קיקה nach der Form קיקה lautet «.

Man sagt, dass auch das Qal הָּנְה (Jes. 27, 8) diese (letzte) Bedeutung habe, und dass auch das erste Hê hier an Stelle des Jôd getreten sei 1).

ירה ידה ידה ידה (יִדְיהִי , יְדִיהִי , יְדִיהִי , יְדִיהִי , יְדִיהִי , יְדָיהִי , יְדָיהִי , יְדָיהִי , יְדָיהִי , יְדָיהִי , יִדְיהִי , יִדְיהִי , יַדְיהִי (Jes. 11, 8) dieselbe Bedeutung hat, indem nur Hê an Stelle von Jôd getreten ist 3). — In eben derselben Bedeutung kommt auch die Pi'elform vor, nämlich אַיָּדִיה , יִדִיהִי , יִדְיּה und יִּדְּיִה (Zech. 2, 4) 4). —

י) Abulwalid erklärt diese Annahme für sehr wohl möglich; es hätten oft zwei verschiedene Worte ein und dieselbe Bedeutung . Vergl. Opusc. S. 127, Vergl. Opusc. S. 127, J. 7 f. Siehe auch Mahbereth Menahem S. 40 a und T'shûbhôth Dûnash S. 60; ferner 'Alî b. Suleimân (in Liqqûtê qadmôniôth S. 185, Z. 9 ff.) wo zu lesen ist: המה כוחה הקשה פחשרה בילים הבילי הבילי און والفعل الخفيف من היינה ביוחו הקשה ومصدر די הגו מגום בילים וואר (Jes. 27, 8), dessen Infinitiv בילי (Spr. 25, 4), entsprechend יותר (Jes. 59, 4). — Bei Dukes steht der Druckfehler הנה בילי הגור בילי הגור בילים בילי הבילים הבילים בילים בילים בילים הבילים הביל

²⁾ Die arab. Handschrift hat מַּבָּה, eine Lesart, die hierher nicht paſst. — Bei Dukes steht der Druckſehler מַּדְּה fūr מִּדְּה, und bei Nutt liest man מַּדְּה, welches wohl מַבָּה, als Singular zum ſolgenden יַדְּה, zu punctieren ist. Diese letzte Aenderung hat wohl der Glossator vorgenommen, weil er die Futurum-Formen in der Glosse, mit besonders anführt; die Glosse lautet הא'יח'ן אידה יידה ובחסרון איד יידה ובחסרון איד יידה ובחסרון איד שו ist aus Michlôl (S. 123 au. b) fast wörtlich abgeschrieben.

³⁾ Ḥajjûg erwähnt dieses מְּהָה auch unter der Wurzel החה. Siehe Nutt S. 73, Z. 3 und Abulwalîd's Wörterbuch S. 170, Z. 10 f., ferner RDQ's Wörterbuch s. v. איזה und הוה. Vergl. auch oben Anm. 1.

Wisse aber, das ידו (Joël 4,3) nicht zu diesem Stamme gehört, da man nicht ידו mit Hireq unter dem Jôd liest, wie doch bekanntlich die richtige entsprechende Form lauten müßte 1). — Von demselben Stamme giebt es auch noch ein Hiph'îl in einer andern Be-

1) In der von Nutt herausgegebenen Uebersetzung ist hinter כי לא נאמר ידו כחרק die Glosse hinzugefügt: כי לא נאמר ידו כחרק כן סככ רכו כין רכך (denn man sagt nicht ילו, wie ילו, (Jehes. 23, 10); vielmehr kommt es von ידד, wie סככ und סככ und ידר von רכך. « ---Letztere Ansicht hat auch Ḥajjûg, der יין unter ידי anführt. Vergl Nutt S. 110, Z. 27 und Dukes S. 160, Z. 16. — Anderer Meinung ist der Grammatiker Jishaq b. Shaûl, dessen Ansicht Abulwalîd im Risâlat at-tagrîb wat-taşhîl (Opusc. 333 f.) anführt, und der sagt, dass 📆 von אָדָה komme und eigentlich יייַה lauten müßte, analog der Form יייַה (Mich. 5, 6); man habe das Jôd des Futurum abgeworfen, weil die Aussprache zweier Jôd hier zu schwerfällig sei (استثقالا لتحريك الياءيدي). Dazu macht Abulwalîd hier die Bemerkung, dass diese Ansicht wohl möglich sein könnte. »Gott weiß es.« In seinem Wörterbuche aber erklärt er sich entschiedener für Jishag b. Shaûl und führt als neuen Beweis für die Richtigkeit von dessen Ansicht die Form וריו (Klgl. 3, 53) an, von der doch ohne Zweifel dasselbe gelte, wie von יוַכְּשֵׁרהּ. Vergl. oben S. 208, Anm. 1 u. 2, S. 210, Anm 4. Siehe auch Michlôl S. 123b, Z. 3.

deutung, in welchem das Jôd (des Stammes) in ein ruhendes Waw umgewandelt ist, nämlich הוֹרָית, הוֹרָה (Jjob 40, 14) ומוּרֶה (Spr. 28, 13) und תּוֹרָה (Ps. 50, 14) ומוּרָה (Ferner das Hithpa'ël 3) mit einem (consonantischen) vocalisierten Waw 4) וְהַתְּוַרָּה (3 Mos. 5, 5) und וְהַתְּוַרִּוֹר (4 Mos. 5, 7) 5). — Eine dritte Bedeutung hat אוֹרָך (Ps. 75, 2), הוֹרָנוֹ (ebenda 71, 22), יורו (ebenda 99, 3), יורו (ebenda 28, 7),

²⁾ Ḥajjûgʻ erklärt hier הקדה als ›Bekenntnis‹, und ebenso sagt Raschi z. St. החדה דברים. — Vergl. dagegen Abhraham ibn 'Esrâ in seinem Commentar z. St. und Michlal Jôfî ebenda.

³) Ḥajjûg sagt hier אניפֿבּלן, das sonst Niph'al bedeutet, für Hithpa'ël. Ibn 'Esrâ übersetzt auch wörtlich תנק נסעל, während die andere Uebersetzung לישן החסעל hat. Dass übrigens auch sonst für Hithpa'ël arabisch אניפֿבּלן gebraucht wird, geht aus der Bemerkung Bachers (Terminologie S. 30, Anm. 3) hervor, dass auch der Lexicograph Dawid b. Abhraham Hithpa'ël ebenso wie Niph'al bezeichnet.

יו עלה נראח כמוצא שחחים mit יבל אלי mit יבל שחחים mit einem beweglichen, bei der Aussprache hörbaren Waw«. Diese Stelle zeigt uns, was derselbe mit seiner Bemerkung in der Einleitung meint, wenn er sagt, dass er oft der Deutlichkeit und des bessern Verständnisses wegen ein arabisches Wort mit mehreren hebräischen wiedergebe. Vergl. oben S. 176.

⁵) Bei Nutt ist zwischen den Beispielen יְהַחְנֵהָה (3 Mos. 5, 5) und יְהַחְנֵהָה (4 Mos. 5, 7) auch noch וְהַחְנֵהָה (3 Mos. 16, 21) hinzugefügt.

⁶⁾ Bei Nutt ist hinter הוְהְה hinzugefügt לשון שכח (in der Bedeutung >Lob «). — Vergl. Sh'lomoh b. Parḥôn s. h. v., wo hinter den Beispielen die Worte הוהל חכרה zu lesen sind, und RDQ's Wörterbuch s. h. v., wo אינין השכח וההוראה steht. Siehe S. 213, Anm. 3.

į

יָהוֹדוֹך (ebenda 45, 18), יְהוֹדֶה (Neḥ. 11, 17) י und הודו (1 Chron. 16, 34 u. ö.). — Eine vierte Bedeutung (endlich hat derselbe Stamm) in חודת (Neḥ. 12, 31) und יה י (ebenda v. 38) י).

¹⁾ Ueber die letzten drei Formen vergl. Ibn Esrâ's Sefer Sahôth S. 49 b und Michlal jôfî zu Ps. 28, 7, ferner Munk: Notice sur Abou-l-walîd S. 186, Z. 10 ff.

²⁾ Ḥajjûg erklärt beide Worte im Sinne von »Schaar, Haufe«; ebenso sagt Abulwalîd in seinem Wörterbuche S. 276, Z. 20 ינבאים איני בי מון בי הם מעמדין (מעמדין (פעמדין (פעמדין (פעמדין (פעמדין (פעמדין (פעמדין (פעמדין להודות עודה האומרים שיר של חודה האומרים שיר של חודה (Sh'bhû'ôth 15 a) und Raschi's zu Neh. 12, 31, denen auch Sa'adjah ibn Danân (angeführt im Anhange zu Abulwalîd's Wörterbuche S. 788, Z. 20 ff.) sich anschliefst.

³⁾ Bei Nutt steht am Ende des Artikels eine lange Glosse, von der der erste Teil schon hinter הורו ליי כי כווכ gehört; dieser erste Teil lautet אם מענין שלישי שהוא לשון הודאה על הידות הוא ואחיו וכא שלם עם פא הפתעל והשרק מקום חולם והרגש שביוד לפאר הקריאה כי לא היתה קריאתה נכרת על הבאור אם לא נרגשה ואין לפרש כי הרגש חכורת נון (ו. הידות (הודות) ואע"פ שנכתכה היוד. Der Infinitiv oder das Nomen (actionis) in der dritten Bedeutung danken ist orm (Neh. 12, 8), und zwar ist (diese Form) unverkürzt und erscheint mit dem ersten Stammbuchstaben; das Shureq steht für Holem, und das Daghesh im Jod soll dessen Aussprache verdeutlichen, denn man könnte es nicht genau hören, wenn es nicht Daghesh hätte. — Man darf es aber nicht erklären, dass das Daghesh als Ersatz für das (fehlende erste) ruhende Waw von הווה stehe, wenn auch (der ursprüngliche erste Stammbuchstabe) Jôd, (aus welchem das in der üblichen Form החזמ erscheinende Waw doch erst geworden ist), hier wieder sich zeigt. - Diese ganze Stelle ist fast wörtlich aus RDQ's Michlôl (S. 123b, Z. 6 ff.) und aus dem Wörterbuche desselben s. h. v. abgeschrieben; aus letzterer Stelle haben wir auch den durch zwei Fehler verunstalteten Text Nutt's verbessert. — Die Worte מחן לפרש hat der Glossator zum Beginn des aus dem Wörterbuche entnommenen Stückes hinzugefügt, weil in Qimhî auf diese zweite Erklärung unsere erste (schon im Michlôl a. a. O. gegebene) folgen läfst und letztere mit den Worten einführt יטוב כווד »besser als jene erste Erklärung ist die folgende«. — Der andere Teil der Glosse, der hinter שחי החודה gehört, lautet: שחי חודות סי' קהלות אבל כשבועות תנן אין מוסופין על העיר ועל העיירות (העורות) אלא כב"ר של ע"א

צה (Jehesq. 18, 12 und 16), יונה, הוניה, (ebenda V. 7), יונה (3 Mos. 25, 17), הונה (Jehesq. 22, 7) und להונח (Jehesq. 22, 7) ענון (ebenda 46, 18). — Man sagt auch, das קנון (Spr. 29, 21) nach Stamm und Bedeutung hierher gehöre 2), und zwar (wäre die Form so zu erklären,)

ובשתי תודות ובשיר וב"ד מהלכת ושתי תודות אחריהם ובגנירא תנא מה"מ דכתיב ואעמודה שתי תדות משמע שהם לחמי חודה שהם חמץ וקוראם גרולות כי במצה היו שלשה מיני (מינים .1) חלה רקיקים ורבוכה ובחמץ לא היה אלא מין אחד הנה מין החמץ כנגד שלשה מיני מצה. Deutsch: nrnn (Neh. 12, 31) bedeutet »Schaaren«; aber im Tractat Sh'bhû'ôth (Pereg II, Mishnah II) haben wir gelernt: Man vergrößert die Stadt und die Tempelhallen nur im Beisein des aus 71 Richtern bestehenden Gerichtshofes, unter Darbringung zweier Dankopfer und mit Gesang, und der Gerichtshof schreitet voran und die beiden Opfer werden hinter ihm (getragen).« - (So lautet die Uebersetzung wörtlich; nach der überlieferten Erklärung aber sollen die Richter hinter den Dankopfern geschritten sein.) »In der G'marâ aber heisst es auf die Frage: Woher weiss man, (dass die beiden Dankopfer bei dieser Gelegenheit erforderlich waren)? -Weil nach dem Wortlaute der Schrift Nehemjah berichtete: »und ich stellte zwei Thôdhôth auf. Daraus folgt, dass so gut wie in der Mishnah, wo unzweifelhaft von Opfern in Gestalt von Broten die Rede ist, da eines gegessen und das andere verbrannt wurde: auch in der zum Beweise citierten Bibelstelle unter nimm Opferbrote zu verstehen sind, und zwar gesäuerte, die »große« genannt werden; es waren nämlich von den vier dem Dankopferthier beigegebenen Brotarten (vergl. 3 Mos. 7, 12 und 13) drei ungesäuert, und zwar ein (gewöhnliches) Brot, ein dünner und ein eingerührter Kuchen, und nur eine gesäuert. (Nach M'nahôth 77b aber wurde der eine gesäuerte Kuchen aus demselben Quantum Mehl zubereitet wie alle drei ungesäuerten zusammen;) folglich entsprach die eine gesäuerte Art genau den drei ungesäuerten Arten zusammen (und konnte daher im Verhältnis zu jedem der letztern als »größere« Art bezeichnet werden). - Auch dieser zweite Teil der Glosse ist vollständig aus RDQ's Wörterbuche s. h. v. abgeschrieben.

- 1) Bei Nutt ist hinter פתעל כבר die Glosse אות יהשכה כו היוד לוו נחה »in welcher das Jôd (des Stammes) in ein ruhendes Waw sich verwandelt hat« hinzugefügt.
- ²) So ist die Meinung des Menahem b. Serûq (Mahbereth S. 41 a, Z. 12 und S. 123 a, Z. 3 v. u.), den aber Dûnash (T'shûbhôth S. 29

dass der unhörbare, schwache Buchstabe zwischen Mêm und Nûn erster Stammbuchstabe, während das letzte Nûn nur angehängt ist 1). — Man sagt ferner 2), dass בַּוּנְהַ (Zeph. 3, 1 und Jirm. 46, 16 und 50, 16) dieselbe Bedeutung hat 3).

- ²) Siehe Menahem b. Serûq, welcher (a. a. O. S. 123 unten) sagt: ממן היונה העיר היונה העיר היונה. Es giebt auch Erklärer, welche mit ihnen (nämlich mit מנון, חונו u. s. w.) היונה (Zeph. 3, 1) in Verbindung bringen<.
- 3) Die Glosse bei Nutt המר מתר מחר entspricht den Worten in RDQ's Michlôl (S. 123b, Z. 13) אמר הקל ממנו. Abulwalîd in seinem Wörterbuche (S. 285, Z. 16 ff.) zählt als zu unserer Wurzel gehörig noch auf מענה (Jes. 49, 26), ferner מענה (Ps. 74, 8), welches Futurum Qal ist, und der Form מענה (4 Mos. 21, 30) entspricht, und endlich מענה (3 Mos. 5, 7 u. ö.) und פַּמְנִים (H. L. 5, 17. Siehe auch die Wörterbücher Ibn Parhôn's und RDQ's s. v. יו עום "Bon Esrâ's Sefer Ṣaḥôth S. 53a.b. Alî b. Suleimân (a. a. O. S. 187, Z. 11) behauptet, daſs Ḥajjûġ als zu unserem Stamme gehörig anführe פּוֹנִים מֹגֹא חַרֵּכ הַמְּנִים (Jirm. 46, 16) und auch יִנְּיִם מֹגָּה וֹרָכ הַמְּנִים (Ps. 123, 4) לְּנִאִּי מִנִּים Das ist aber ein Irrtum, da לְנִאִּי מִנִּים bei Ḥajjûġ garnicht angeführt ist.

יניקה, יְעִיהִי (Jes. 28, 17) und יַנִּיהִי (יַנְיּהִי יְעָיהִי (עָרָה (מַרָּה auch יַנְיִיהָי (2 Mos. 38, 3 u. ö.) hierher gehöre¹). אַיכָּה (HL. 7, 7), יְבָּיה (ebenda V. 2), יְבָּיה יִבְּה (und יִבְּיה (HL. 7, 7)) יִבְּיה (ebenda V. 2), יַבְּיה יִבְּה (Jjob 31, 27) und יַנְיּבָּה (Jjob 31, 27) verkürzt und lautete ursprünglich יַנִיבָּה (Jjob 31, 27) verkürzt und lautete ursprünglich יַנִיבָּה (und zwar ist der ruhende schwache Buchstabe⁴) zwischen dem (ersten) Jôd und Pê erster Stammlaut, entsprechend dem Shîn in יַנְיִבָּה (Jeḥes. 16, 13) der dritte Wurzelbuchstabe ausgefallen, wie in יַבְּיִבְּי (ebenda V. 24) und es müſste eigentlich יִבְּיִבְּי (lauten b). — Ferner יַבִּי (Ps. 50, 2), יַבָּי (Jehesq. 31, 9), יִבָּי (HL. 6, 4) und es (Jirm. 4, 30) יֹן. —

¹⁾ So wird es von fast allen Auslegern erklärt. — Dukes hat, von seiner schlechten Handschrift irregeleitet, das gar nicht hierher passende Wort אָעָיכ (Klgl. 2, 1) statt אָעָיכ.

²⁾ Statt der letzten zwei Formen steht bei Dukes הכך המר (HL. 1, 15), das aber hierher nicht paßt.

³⁾ Hajjûg hat die Lesart Ben Naftalî's, der auch Abulwalîd (Sefer hariqmah S. 171, Z. 8) den Vorzug giebt vor der Ben Ashers, welcher אַיִּי punctiert. Siehe Riqmah a. a. O. und S. 28, 17 ff., Ibn 'Esrâ: Ṣaḥôth S. 53 b, Z. 7 und RDQ's Michlôl S. 123 b unten. — Vergl. auch Ma'aseh efod S. 99, Z. 14 f., wo das ganz unverständliche לכן אכר verbessern ist in לכן אשר חלים.

⁴⁾ Wir haben entsprechend beiden Uebersetzungen und dem Citat im Riqmah (S. 171, Z. 7) vor النبق die Worte الشيئ hinzugefügt.

⁵⁾ Das bei Nutt hinter כמקום שין וישכ stehende רבא ריבא rührt jedenfalls vom Glossator her; auch im Citat im Rigmah (a. a. O.) ist nur vom יושיק die Rede.

⁶⁾ Auch das bei Nutt hinter יחיפוי hinzugefügte על משקל וַהְּנְּהְלִי hinzugefügte יל משקל וַהְּנְּהְלִי ist Glosse und stammt aus RDQ's Michlôl (S. 124a, Z. 2 f.), wo hinter zu lesen ist: תחיפויה — מפלס וחגרלי, das bei Dukes steht, ist ein Fehler.

יקי In Nutt's Ausgabe findet sich hinter יקי die Bezeichnung שם Nomen«, hinter יסה עשיחיו as Wort ארם א Adjectiv« und אחמיל

Hierher gehört auch die Form יְּמִיְמִי (Ps. 45, 3), in der jedoch¹) eine Wiederholung (zweier Stammlaute) stattfindet, ähnlich wie in אַרְמִּדְּם (3 Mos. 13, 42), מַּרְחַר (Ps. 38, 11) und הַּכַּכְּבָּן (Spr. 21, 8), indem das erste Jôd erster Stammlaut, das darauf folgende Pê zweiter und das Jôd danach dritter, das zweite Pê aber wiederholter zweiter und das diesem folgende Jôd wiederholter dritter Stammbuchstabeist²). Beachte das!

— Die Pi elform lautet: יִּבְּהַר, יִבְּיִתְי (Jirm. 10, 4).

יָרָה ירה (2 Mos. 15, 4), יָרִיתִי (1 Mos. 31, 51), יָרָה ירה יִיָּרָה (1 יִרָה מַּרָה מַיִּרָה יִרָה יִרָה ירה

hinter אַחָּיִה; alle diese Bezeichnungen sind auch im Wörterbuche RDQ's an den entsprechenden Stellen s. v. ישר zu lesen, woher sie wohl auch der Glossator genommen haben dürfte.

י) Das arabische ללגים übersetzt Abhraham ibn Esrâ hier mit dem gleichlautigen לין, obgleich die Bedeutung des letzteren dem arabischen Worte nicht entspricht; R. Mosheh ibn Giqaţiliâ überträgt es richtig mit ארן.

²⁾ Den arabischen Text, in welchem acht Worte vom Copisten fortgelassen worden sind, haben wir nach dem Citate bei Bacher (Terminologie S. 26, Z. 5 ff.), mit dem auch die Uebersetzung Ibn 'Esrâ's wörtlich übereinstimmt, vervollständigt. Ibn Giqatiliâ hat nicht wörtlich übersetzt, sondern sagt nur: אך נשנו כו פעם שנים הפא והיוד כמו ארמרם סחרחר. »Nur sind das Pê und das Jôd ein zweites Mal wiederholt, wie in ארמדם und -חרחר. — Die folgende Glosse: עגלה יפהדפיה יַפָּר־פִיָּה In. גכפלו בו העין והלמד ואע"פ שוכחב בשתי מלות הם כמלה אחת כמו פקח־קוח (Jirm. 46, 20) ist der zweite und dritte Stammbuchstabe wiederholt; es ist nämlich, obgleich in zwei Worten geschrieben, doch nur als ein Wort zu betrachten, genau so wie מַקר (Jes. 61, 1) sist aus RDQ's Wörterbuche entnommen, wo zu lesen ist: ובהכסל העין והלמד תַנְגַלֶּה יָפָה כִּיָּה כִּצְרָיִם ואע"פ שנכחב כשחי מלוח ענינו מלה אחח וכמוהו פקח קוח. — Ḥajjūgʻ hat me vermutlich deswegen nicht erwähnt, weil es zwei Worte sind. — Vergl. dagegen Abulwalid: Riqmah S. 66 unten und RDQ: Michlôl S. 163 b unten.

³⁾ Dukes hat statt יַּפָּה die Form ניפה.

¹⁾ In der Handschrift ist schon diese Form بيب punctiert; wir glauben indels, dals Hajjûg seiner Gewohnheit gemäls auch hier erst das Futurum Qal anführen wollte, und schreiben بيبت — Auch

 $(2 \text{ Mos. } 19, 13)^{1})$, לירוח (Ps. 11, 2), היוֹרִים (1 Chron. 10, 3) עול (2 Kön. 13, 17) (3). — Die Hiph'ilform ist אוֶרָה (Jjob 30, 19) אוֶרָה (1 Sam. 20, 20), וַיִּרָב (Ps. 64, 8), וַיִּרָב (2 Kön. 13, 17) (2 Chron. 35, 23)

der Glossator scheint wohl ייניה gelesen zu haben, da er sein aus RDO's Wörterbuche entnommenes היינים erst hinter unser Wort gesetzt.

- 1) Das Citat 2 Mos. 19, 13 fehlt bei Dukes. Bei Nutt folgt auf die Bemerkung, dass my ein Niph'al ist, die aus RDQ's Michlôl (S. 87 a, Z. 7 f.) stammende Glosse: וי"א אם כן היה יַּצָּה כי כל נפעל כנחי הפא יחייה פא הפתל וו רק הוא ככניין החפעל ומשפטו יחיירה. >Einige sagen: in dem Falle (wenn بين Niph'al wäre) müste die Form المن lauten, denn in allen Niph'alformen der Verba "s verwandelt sich das Jod in Waw; darum sei es als Hithpa'ël zu erklären und stehe für ביתיה. Der "ist R. Jôseph Qimhî. - Vergl. dagegen die Erklärung Ibn'Esrâ's (im Sahôth S. 65b, Z. 7 v. u.), die da lautet: לפי רעתי שבא כן שלא החערב הכלה עם עתיד יָרָא ככנין נפעל כפו למען הַאָרָא כי אין הפרש במבטא כסוף המלה אל"ף נח נעלם או ה"א נח נעלם. >Meiner Ansicht nach, ist die Form so (mit Jod) gebildet, damit man sie nicht mit dem Futurum Niph al von verwechsele, das wie יְּנֵהֵא (Ps. 130, 4) [יְנֵהֵא lauten müste]; denn für die Aussprache macht es keinen Unterschied, ob ein vocalloses Alef oder Hê am Ende eines Wortes steht. - Siehe auch Ibn 'Esrâ's Commentar zu 2 Mos. 19, 13.
- 2) Da es hier nur auf die Form היקים ankommt, hat wohl auch Hajjûg, wie aus dem Text unserer Handschrift und bei Dukes ersichtlich יירו gar nicht mit angeführt. Bei Nutt dagegen steht das ganze Citat יירו היירים schon hier, und ist dafür weiter unten, wo es der Form יירי wegen hingehört, fortgelassen. Siehe S. 219, Anm. 1.
- 3) Auch hier wird im arabischen Original nur die Qalform ייַרה citiert ohne ייַרה שוֹא während beide Uebersetzungen ייֵרה יִיּוֹר lesen.
- ⁴) Die Handschrift punctiert הְיָיִי und ebenso ist unser Wort im Michlôl S. 124a, Z. 6 geschrieben, wo aber schon von dem Herausgeber auf die Abweichung von der überlieferten Lesart aufmerksam gemacht wird.

חמורים (1 Sam. 31, 3)¹). — Eine andere Bedeutung hat הורוני (2 Kön. 12, 3), יוֹרֵנִי (Spr. 4, 4)²), הורוני (Jjob 6, 24), מוֹרָי (Spr. 5, 13) und להורח (3 Mos. 14, 57)³). — Der letztern Bedeutung nahe⁴) ist auch die von הרו (Jes. 59, 13)⁵). — In einer dritten Be-

Reihenfolge der beiden Formen vom Glossator vorgenommen worden ist, von dem die zu den Formen hinzugefügten Erklärungen herrühren; denn Ibn Giqatiliä wendet den bei Parhôn und RDQ sehr haufig gebrauchten Ausdruck משנים nie an; er hat dafür das dem arabischen إصلا genau entsprechende ישנים.

- ייו הפונים Dukes steht statt der letzten zwei Beispiele nur ייוי הפונים (2 Sam. 11, 24), das aber ייוא הפונאים geschrieben wird. Vergl. RDQ's Wörterbuch s. h. v., wo diese Stelle mit der Bemerkung begleitet ist: כחוב באל"ף נחה במקום למד הפתעל. Bei Nutt fehlt ייוו הייונים hier gänzlich. Siehe S. 218, Anm. 2.
- ²) Hinter dieser Form steht bei Nutt noch: לירוא כרוצים וכאכנים גרולות (2 Chron. 26, 15) steht das Alef an Stelle des dritten Stammbuchstaben Hê.< Diese Glosse, welche eigentlich hinter die Qalformen, entweder hinter לירות כמו אושל oder hinter , gehört, aber wegen Raummangels etwas tiefer zu stehen kam, ist wörtlich aus RDQ's Wörterbuche abgeschrieben.
- 3) Unsere Handschrift liest אָלהורות כיום הטמא; bei Nutt findet sich dafür להורות נחן כלכו (2 Mos. 35, 34), und Dukes endlich hat das falsche Citat הלהורות כין הטמא. Vergl. dagegen Abulwalîd im Risâlat-at-taqrîb (Opusc. S. 334, Z. 4), wo unsere Stelle richtig citiert wird.
- 4) Die Worte sind nicht so zu verstehen, als ob Ḥajjûg es auch für möglich halte, daß אח nicht von איז kommen könnte, wie RDQ geglaubt zu haben scheint, da er (s. ע. אויי) beim Citieren unserer Stelle statt מה הענין die Worte אויי hat; daß אויי vom Stamme אויי tals ist die Bedeutung. Er scheint es nämlich nicht für ausgeschlossen gehalten zu haben, daß אוֹיָה die Bedeutung »fortwerfen« hat wie אוֹיָה (1 Sam. 20, 20). Vergl. Raschi zu Jes. 59, 13, wo das angenommen wird.
- הרו הרוות באינלגי ראה וראות פולפור בי אמן (a. a. O.) sagt: והרות באינלגי ראה וראות פולפור בי אמן הרו הרוות באינלגי ראה פולפור בי אום ולפור בי ראה פול בי אום הרוות עוד של הרוות עוד עוד של מיד בי אום עוד של בי אום עוד של בי עוד בי עו

deutung (erscheint unser Stamm in) יוֹרֶה (5 Mos. 11, 14) und in demselben Sinne in הַמוּרֶה (Joël 2, 23) ¹).

1) Bei Nutt steht am Ende des Artikels eine weitläufige, fast mechanisch wörtlich aus Qimhî's Wörterbuche abgeschriebene Glosse, bestehend aus drei Teilen, von denen nur der letzte mit יכרה גם הוא שרא beginnende an den Schluss des Artikels passt, während der erste Teil schon hinter מגבעת אנשים נקשח, und der zweite mit מגבעת anfangende hinter ולהורות נחן בלכו gehört. — Die Glosse lautet: ויראו המוראים אל עבדיך כתוכ באלף נחה תחת הלמד (למד מו הפעל ומי כמהו מורה פי' משליך לארץ דומר לענין שאמר הן אל ישגיב ככחו. — מגבעת המורה ח"י מגבעתא דמסתכייא שהיה בגבעה צופה שהיה מורה ליושבים בעמק ככוא חיל עליהם וי"מ שם מקום. — ומרוה גם הוא יורא באלף כמקום הא [ופירושו] המרוה העניים גם הוא יקרא יורה כמו המטר המורה (המרוה .1) הארץ. . לא יכנף עוד מוריך היוד למד הפעל תחת ההא או יהיה היוד לקבוץ [ופירושו] לא יאסף עוד מטרך Die Worte ייראי המוראים (2 Sam. 11, 24) sind mit Alef geschrieben. das für den dritten Stammlaut (Hê) steht. — מונה (Jjob 36, 22) bedeutet >er schleudert zur Erde«; es besagt dem Sinne nach dasselbe wie der voranstehende Satz »Siehe, Gott ist erhaben in Seiner Kraft«. — מַנְכְעַת הַפּוֹרֵה (Richt. 7, 1) übersetzt Jônathan (chaldäisch) »Von dem Hügel des Ausschauenden«; es befand sich nämlich auf dem Hügel ein Wächter, welcher die Thalbewohner verständigte, wenn ein Heer gegen sie anrückte. Einige erklären es aber als Ortsnamen. — In יוֹרֵא (Spr. 11, 25) steht Alef für Hê, und der Satz ist zu erklären: Wer die Armen tränkt, darf auch יומה (segensreicher, befruchtender Regen) genannt werden, so gut wie der Regen, welcher die Erde tränkt. -- In מתיה (Jes. 30, 20) ist Jôd entweder

יַרָאָה בֹאה (Jeḥesq. 13, 22), הַּרְאָוֹת (Jeḥesq. 13, 22), dann וְנִרְאָה (Ps. 109, 16) und וְנִרְאָה (Dan. 11, 30) 3).
— Wisse aber, daſs, da הֵל בָּאִים (Ps. 10, 10) als zwei

dritter Stammlaut anstatt Hê oder Zeichen des Pluralis, und der Sinn ist: Dein Regen soll nicht mehr ausbleiben. - In Bezug auf das zuletzt angeführte מוריך (Jes. 30, 20) sagt Abulwalîd (in seinem Wörterbuche S. 296, Z. 16 ff.), dass es dasselbe wie המורה (Joël 2, 23) bedeute, und erklärt es aus dem Zusammenhange. Dann aber fährt والياء في ١٦٠٥ (Z. 25) والياء في وائدة (Z. 25) والياء في مادار לנוטה ולגום ל ירעה מקניך שלם מו שם שלוא כל מלא (ירף מלא ב יריח מלא .ו) Das Jod in מתיך ist aber nicht Zeichen der Mehrzahl, sondern es ist nur hinzugesetzt, wie (das Jôd) in אָקָמָהָ (Jes. 30, 23), bei dem sogar der ausdrückliche masoretische Vermerk steht: לית מלא (das Wort kommt sonst plene geschrieben in der Bibel nicht vor. 4 = ילית Ueberdies, meint Abulwalîd weiter, seien ירעה und ירעה Singulare, ein Beweis, dass das Jôd in סוריך nicht Pluralzeichen. - Vergl. dagegen Michlal jôfî zu Jes. 30, 23, wo in Bezug auf ירעה מקניך, Abulwalids Beweisstelle, gesagt ist: או יהיה לשון רכים ואע'ם שיאטר ירעה הנה רכים »Es kann סקניך Plural sein, wenn auch (sein Praedicat) ידעה (im Sing.) lautet; denn das kommt öfter vor. « — Abulwalid im Mustalhiq (Opusc. S. 146, Z. 4 ff.) erzählt, dass in einem Exemplar von Hajjûg's Werken bei der Wurzel ירה auch וַנְיָדֶם (4 Mos. 21, 30) angeführt war, und zwar mit der Hinzufügung, dass es aber auch von einem Verbum mediae geminatae abgeleitet werden könne. Die hinzugesetzte Bemerkung aber sei so unsinnig, dass man mit Bestimmtheit annehmen müsse, sie rühre nicht von Hajjûg her. Deshalb und weil ועירם sich überhaupt nur in dem einen Exemplare finde, so glaube er, dass es eine Randbemerkung gewesen und von einem unkundigen Schreiber fälschlich in den Text hineingebracht worden sei. — Abulwalîd erwähnt in seinem Wörterbuche s. v. יודה die Form אנירם überhaupt nicht, während sie sich in Qimhî's Lexicon findet.

¹) Ḥajjûg erwähnt keine Qalform; deswegen ist das bei Nutt am Anfange hinter dem Stichwort stehende אַבּ zu streichen.

²) Das bei Dukes stehende הכחי ist ein Druckfehler.

³⁾ So wird das Wort von fast allen Erklärern gedeutet; nur Abhraham ibn Esrâ in seinem Commentar zur Stelle erklärt es als Eigennamen (תְּבָאַה vor תְּבָאָה, sowie die Formen יונבאָה, welche sich bei Nutt finden, sind Glossen.

- 2) Die bei Nutt auf יחכן להיוח folgende Glosse עניינם חיל כמו מחנה וכאים, ihr Sinn ist איה, welches soviel wie Heerlager bedeutet, und כאים, hat im Wörterbuche RDQ's ihre Quelle, wo zu lesen ist: ר"ל מחנה העניים והכאים וכאים כמלם רוים כלים.
 - סְלָה (st ein Fehler. בְּאָה welches statt בָּאָה in der Handschrift steht, ist ein Fehler.
- של Bei Dukes fehlen רלה, הלים und יוה, während כלה für כלה verschrieben ist. Bei Nutt sind als Beispiele nur angeführt כלים, עוה, הוה und היים, הוה ליים.
- 5) Wir haben mu und mu, die nicht mehr in der Handschrift stehen, hinzugefügt, weil wir annehmen, dass Ḥajjûg, wenn er die ersten vier von den sechs beim Plural angeführten Beispiele der Reihe nach beim Singular wiederholt, wohl auch die letzen beiden nicht fortgelassen haben dürfte.

י) Dem widerspricht aber unser gedruckter Bibeltext und die Masorah, welche unser Wort als eines jener fünfzehn Wörter anführt, welche geschrieben ein Wort sind, aber wie zwei Wörter gelesen werden müssen. (Vergl. Ochlah w'Ochlah ed. Frensdorff S. 97a, Z. 5). — Den Fehler bemerkt auch schon Abulwalid (Wörterbuch S. 228, Z. 3 ff.), und er ist deswegen der Meinung, daß unseres Textes ein von dem ersten Copisten herrührender en literatung ist lesen müsse. (אול מון של של של וליים של וליי